

alligaro iubeat. Salutantes, et commendantes nos sanctitati vestre, petimus ut pro nobis orare digner-

(86) Suspicionem aliquam conflictæ seriæ epistolæ hæc mihi movent. Ut quid enim petere, ut Romanus pontifex Farfensibus epistolam hanc reddat, quam ipsi ab eo lem Faroal. o duce brevius impetrare po-

niui. Post autem relicta epistola, petimus ut eorum monasterio reddatur (86) pro perpetua securitate.

terant? Posteriora tempora exemplum hujus rei suppeditare possunt. Nescio an et illa sæcula quid simile ostendere possint.

ANNO DOMINI MXC

ARIBO SCHOLASTICUS

MUSICA ARIBONIS

(DOM GERBERT, *Scriptores ecclesiastici De musica*, II, 197.)

MONITUM

Aribonis scholastici musicam ad Ellenhardum episcopum Frisingensem, quem an. 1078, obiisse probat P. Carolus Meichelbeck in *Historia Frisingensi*, ex cod. Admontensi sæc. XII primum in lucem proferimus. Fragmenta quædam hujus operis in codice San-Emmeranensi reperimus, quæ suis locis contulimus cum Admont. Apud anonymum Mellicensem memoratur Aribon (Cirinus musicus musicam scripsisse, quam propter ejus mensuræ celeritatem capream nuncupavit: velocius enim, inquit, currebat, cum venabar eam, quia voluntas Dei fuit, ut cito mihi occurreret quod volebam,) ut habent Aribonis verba infra. Quæ porro anonymus iste ex eo affert de S. Wilhelmo, quod fistularum novam mensuram ab eo inventam et Ariboni transmissam attinet, in ipso Wilhelmo desiderantur. Id hinc evenisse existimandum est, quod passim scriptores Wilhelmi musicam imperfectam esse dicant.

Domno suo ELLENHARDO præsulum dignissimo in universa morum honestate præclaro, ARIBO, quæ præparavit Deus diligentibus se.

Literarum mearum Pater et Dno venerabilis præsentis vestra quæso præsentetur dignatio, donec auribus misericordiæ percipiatis, quid meus stilus pannosus videlicet referat legatus. Qui licet veste nuptiali non intret, prius tamen, deprecor iterum atque iterum, non abhorreatur, quam suam legationem repræsentet.

Cum summæ capacitatis in musicæ monochordique sitis regulis ut cantilenarum vestrarum observata diligentia affatim vobis perhibent testimonia; præsumpsi vos eligere in iudicem Palemonem, ad cuiusdam theorematæ, id est, speculationis perceptionem. Post seriæ rerum laboriosam intentionem, in istis aliquando quasi ludi blandientem habeatis remissionem.

De quadripartita modernorum figura.

Est quædam quadripartita figura modernis adeo venerabilis, ut paucissima sine ea sint monochorda. Quæ ita constituitur, ut una series primi insimul et secundi toni mensuram contineat, secunda tertiæ et quarti, tertiæ quinti et sexti, quarta septimi et octavi. Cujus dispositio non ultimæ famulatur commoditati. Nam sicut post abecedarii indretam generalenque seriem specialiter erant coadunandæ vocales, semivocales, mutæ; ita post naturalem monochordi permixtionem specialius erant tropi cum suis subjugalibus discernendi, sicut etiam

elementa lucidius apparuerunt discreta relicto sine primitivæ confusionis. Dispositis separatim tropis evidentius intuemur, qualiter protus cum suo subjugali consistet prima gravium, in A. prima finalium in D. Distinctius quoque videmus, quomodo Denterus cum suo plaga construatur secunda gravium, secunda finalium, secunda superiorum, secunda excellentium, in B. E. G. e, Quomodo tritus cum plagali constituatur omnibus tertiis, in C. F. c. f. Qualiter tetrardus sibi que plaga subjunctus dispanantur ex omnibus quartis, quarta gravium, in D. quæ est duplicis naturæ: quia sicut est quarta gravium, ita est prima finalium. Quæ omnia locentur in sequentibus, cum de troporum tetrachordorum principalium chordarum natura disseremus abundantius, quia præsens tractatus principaliter est de quadripartita figura prætitulandos.

De vitio quadripartite.

Est tamen aliquid in eadem figura, quod mihi, ut minus sapiens dico, non videtur usque ad fundum penitus esse limpidum.

Adtentum facit præsulum.

Huc pater auriculas converte benignius ambas. Has præsul nugas meditans sis totus in illis.

Homines reprehendere degenerantes.

Solent homines admodum improbare, cum vident aliquem de parentum virtute degenerare. Scimus autem et istam et omnem musicam figuram naturæ suæ primordium sumpsisse de primitiva regularis monochordi dispositione. Cum autem hic vi-

deamus collecta, quæ ibi sunt dispersa, hic dispersa A De naturali caprea veritate et ejusdem mensuræ
quæ ibi sunt collecta, nomine ista figura degenerat magna facilitate.

De perversa tetrachordorum collectione.

In ista figura collectæ sunt in unum locum omnes graves, in unum locum omnes finales, similiter in unum omnes superiores, omnes etiam excellentes, quod penitus non concedit monochordi natura, quæ nihil et tetrachordorum quatuor diversa partiur loca.

De perversa diezeuxi, id est disjunctione.

In ista figura disjectæ sunt quarta gravium, prima finalium, quarta superiorum, prima excellentium, quæ in monochordi naturali structura unum et eundem obtinet locum, utpote in una et eadem littera.

De acumine non naturali protæ, et gravitate tetrardi non com. etenti.

In hac eadem quadripartita figura protus est acutissimus, tetrardus gravissimus, quod quam contrarium sit naturæ monochordi potest quivis etiam mediocriter his imbutus facillime contemplari.

De dictatoris admiratione.

Hæc cum diutina mecum admiratione revolverem, et si quid naturalius occurreret indagarem, inveni capream matri simillimam, quæ habet in uno loco quartam gravium, primam finalium, quartam superiorum, primam excellentium. Quæ habet in IV. locis diversis, graves, finales, superiores. Quæ habet protum gravissimum, tetrardum acutissimum, C ut naturam quam in principali genitricis gremio possideant, in filiarum mansuiculis non amittant.

De miniatis tetrachordorum lineis.

Quatuor obliquæ lineæ quatuor tetrachordis in gravium, finalium, superiorum, excellentium, minio superinductæ quadripartitam nostri tropici theorematis ita penetrant latitudinem, ut non solum demonstrant unamquamque gravium, finalium, superiorum, excellentium, in sui tropi intervallo, sed etiam in vero et naturali loco, secundum protoplastæ conditionis, quæ est in monochordo, testimonium.

Quid bene quid male quadripartita explicet.

Quadripartita modernorum figura bene exprimit D unamquamque principalem litterarum seu chordarum suo tropo contradictam. Sed in hoc delinquit, quod eas in alio loco, quam monochordum velit, constituit divisiones troporum. Quod minus est bene conluit gravitatis acuminisque legem, quod majus est non caute distribuit. Sed gratia lausque sit Patri luminum, a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, nostra imo sua ut dicamus eum psalmista, *Non nobis, Domine, non nobis, sed t. d. g.* et bene divisiones troporum constituit, et naturale secundum monochordum gravitatis et acuminis eorum differentiam evulenter proponit.

A De naturali caprea veritate et ejusdem mensuræ magna facilitate.

Hæc cum tantam habeat naturæ veritatem secundum antiquissimam monochordi nativitatem, potest eam et hoc commendare uberius, quod simplex monochordi mensura fiat hac parum celerius. Omnis tonus, omne semitonium, omne etiam synemmenon, omnis denique IV. troporum mensura est æquiszime sibi opposita; sed istius, quæ mihi causa fuit hujus, tanta est in metiendo difficultas, tam inextricabilis perplexio, ut admodum dura sit ejusdem textura.

Quare caprea tali nomine censeatur, et quid oræsulæ offeratur.

Nostri theorematis novitatem propter ejus mensuræ celeritatem nuncupavi capream: et quia velocius occurrebat cum venabar eam, voluntas enim Dei fuit ut cito occurreret mihi quod volebam, eandem pater venerande capream vobis offero degustandam cordis palato, ut siquid vobis in ea sapiat, benedicat mihi anima vestra.

Quæ sit in caprea commoditas.

Habetis in ea planam mensurandi facilitatem, naturæ non redarguendam veritatem, quæ omnia monochordi repræsentat legitima sicut decet. Nam de primitivo monochordo derivativam aliter quam monochordum velit componere figuram, hoc est juxta pedem dextrum calcem formare sinistrum. Quod quomodo theoremate in nostro sit deviatum, vestro penitus sit judicio reservatum.

Quæ causa sit contrarietatis inter monochordum et quadripartitam figuram modernorum

Causam autem contrarietatis inter illam quam moderni diligunt figuram et monochordum, arbitror esse imo scio, quod dispositiones troporum ita varie incipiunt, ut I. II. tono, II. III. tono, III. IV. semitonio præcedat, cum potius in illis procurari deberet, quatenus primæ dispositionis gravis, id est A. secundæ dispositionis gravem in B. tono præcederet; secundæ dispositionis gravis, idem videlicet B. tertiæ dispositionis gravem in C. semitonio præiret: tertiæ dispositionis gravis idipsum scilicet C. IV. dispositionis gravem in D. tono rursus præveniret: quod facillimum esset si ab uno principio ipsas mensurarum integritates inchoarent, aut a gravibus incipientes dictam diversitatem inceptonis observarent. Sed hæc hac: ens de caprea: Qua in vestræ gratiæ scrutinio derelicta, tendimus ad alia.

De hoc quod monochordum nec in disjuncta nec in conjuncta dividitur.

Monochordum una diapason non esse contentum, triplex esse causa creditur. Una quod simplicioribus curtum videretur, qui irreflexibili voce ad organalem ignorant reverti gravitatem. Sicut equus indocilis rigidaque cervicis non potest in arcto circinari clipeo. Secunda quod vox acutior mulcet aures gratiosius, sicut etiam gracile corpus blanditur oculis jocundius. Tertia quod ipsa naturans chordæ ac vocis possibilitas ultiores spontanea

polli metas. Sicut nonnunquam in aëre loca A-
luntate procedimus non necessitate.

Cur diapason tres non sint in monochorda.

Tribus diapason protensum esse monochordum non patitur altissimæ fidis sonus gracillimus, nulli subteriorum consonus. Sicut enim pueri tenellæ vocis in moderato acumine cantilenas edunt adeo inconsonas, ut easdem vir non intelligat more clau-
gentis harræ et recinentis cicadæ. Est mōjus in rebus sunt certi denique fines, ultra quos citraque nequit consistere verum.

Cur in tetrachorda dividatur.

Divisum esse monochordum in tetrachorda potius quam aut in dichorda vel trichorda, seu pentachorda, hæc est ratio, quod post diapason in nullo tanta est, ut in tetrachordis similitudo. Si enim in dichorda facta fuisset divisio, primum occurreret dissimilitudo, quia post tonum, qui est ab A. in B. sequitur semitonium, Si autem in trichorda, itidem diversitas semitam obsiderat. Nam post semiditōnum, qui est ab A. in C. sequeretur ditonus a C. in E. At si divisio fuisset per pentachorda eadem dissimilitudinis obviaret importunitas, quoniam quidem ab A. in E. est diapente, et ibi sequitur semitonium faciens dissimilitudinem.

Tetrachorda quædam esse primæ quædam secundæ similitudinis.

Tetrachordorum ergo quædam primæ, quædam similitudinis sunt secundæ. Primæ gravium, finalium, superiorum, excellentium, quia plena similitudine et intenduntur et remittuntur tono, semitono, tono. Quædam sunt similitudinis secundæ, hyperboleon, diezeugmenon, meson, hypaton: quæ quamvis invicem comparata nihil differant intensa et remissa; quia unumquodque illorum intenditur semitono, et ditone, remittitur autem ditono et semitono: ipsa tamen intensio et remissio dissimilis est. Quæ in prioribus est simillima, quia sicut tono, semitono, tono, intenduntur, ita et remittuntur.

De similitudine Neumarum.

Similitudo tetrachordorum similitudini servit neumarum: quia eadem neuma, quæ intenditur ab A. in D. intenditur a D. in G. quæ remittitur a G. in D. remittitur etiam a D. in A. sic etiam in cæteris, ut facillime potest perpendere quisvis.

De hoc quod Monochordum nec in disjuncta, nec in conjuncta dividi. ur.

Monochordum non esse divisum vel in penitus conjuncta vel in penitus disjuncta tetrachorda, hæc est ratio: quod prædicta tunc cessaret similitudo. Si enim inciperet tetrachordum superiorum in G. ubi desinit finalium, similitudo deficeret: quia tetrachordum superiorum intenderetur ditono et semitono, cum priora tono, semitono, tono. Item diversitas occurreret si penitus disjuncta fuissent tetrachorda; quæ omnia quia satis sunt manifesta, non est opus dicere plenus.

De diezeugmenon et synemmenon.

Priori patet ratione quod tetrachorda diezeugmenon et synemmenon sint necessaria. Si enim aut conjunctio aut disjunctio tetrachordorum esset penitus, et similitudo periret, et creber in cantu defectus occurreret.

De hoc quælibet chorda superius et inferius quartam et quintam velint habere propter diatessaron et diapente quæ multum dominantur in cantu.

Propter diatessaron et diapente, quæ in cantilenis pollent præcipue, desiderat unaquæque chorda vel littera quartam quintamque supra vel infra habere. Quapropter F. et f. admodum indigent synemmenon, ut gravis supra quartam, acuta infra habeat quintam ad se resultantem per diapente.

De communione Tetrachordorum.

Eadem intensio et remissio omnibus est illis tetrachordis, quæ ascendunt, id est gravium, finalium, superiorum, excellentium. Omnibus autem descendentibus id est hyperboleon, diezeugmenon, meson, hypaton eadem est intensio, eadem quoque remissio, quamvis ascensus sit dissimilis et descensus, quia ascensus est semitono, ditono, descensus ditono, semitono.

De differentia Tetrachordorum ascendentium et descendentium.

Qualiter autem eadem differant tetrachorda, si vacat, et placiti rationem admittitis, edam. Differunt nomine, quod est planum, differunt qualitate, quod debet explanari, quia latine nuncupata potius sunt constitutiva specierum (trium symphoniarum, diatessaron, diapente, diapason, quam græce vocata. Differunt specie, quia hæc in medio, illa semitonium habent in extremo.

De quibus litteris et chordis unumquodque tetrachordum consistat.

Tetrachordum gravium secundum Guidonem constat A. B. C. D. quod idem juxta Boetium est pro-
lambanomenos, hypate hypaton, parypate hypaton, lichanos hypaton. Tetrachordum finalium est Guido-
nices D. E. F. G. hoc ipsum est in Boetio lichanos hypaton, hypate meson, parypate meson, lichanos meson. Tetrachordum superiorum juxta modernum est a. b. c. d. Idem est Boetii mese, paramese, trite diezeugmenon, paranete diezeugmenon. Tetrachordum excellentium est d. e. f. g. secundum Guidonem, juxta Boetium autem paranete diezeugmenon, mese diezeugmenon, trite hyperboleon, paranete hyperboleon.

Qualiter tetrachorda species operentur.

Non disputemus qualiter ista tetrachorda operentur constitutionem specierum diatessaron et diapente. Tetrachordum gravium tetrachordo finalium collatum omnes diatessaron species quæ III. sunt, perficit hoc modo. Prima gravium, primæ junctæ finalium, parturit primam diatessaron speciem. Eodem modo sunt vice parentum (1), III, gravium III.

(1) Addendum videtur: secunda gravium, et secunda finalium secundæ speciei diatessaron.

finalium, III. gravium, III. finalium, tertiæ et quartæ A gubernandum. Quidam cantant illum antiph. *Alliga Domine in vinculis*, secum finalis convenientiam incipientes eam in G. sed quia defectus occurrit chordarum ut cantari non possit, cogitemus eam aut secundum alium modum jubilantem, aut penitus esse mendosam. Sed falsam esse dicere prius non debemus, quam secundum omnium finalium convenientiam incipientes exploremus, si in ullo modorum inoffensam reperiamus eam: sicut istam juxta primæ finalis convenientiam inchoantes in F. sine scandalo perentabimus. Est quoque principalis ob hoc dicenda, quod initium cantus principumque non nunquam procedit ex illa, ut, *Ecco nomas Domini. Ecce in nubibus caeli. Ecce veniet Deus et homo, terra Jerusalem*, et alia innumerabilia, quæ ad reperendum sunt planissima. Est principalis quia distinctionum interdum principia, interdum fines conversantur in illa, aut aliqua musica proportione distat ab illa, id est aut tono vel semitonio, sive semiditono, seu ditono, aut diatessaron, diapenteve. Principalis est merito, cum omnis cantilenæ finis et requies sit in ejus auspicio.

Quod diatessaron et diapente inter diversa constant tetrachorda.

Omnes ergo IIII. diapente species ita inter finales constant et superiores, sicut omnes diatessaron, aut inter graves et finales, aut inter superiores constant et excellentes, eodem ordine disponentis naturæ ut I. de primis, et quælibet species de sui nominis constet chordis ac litteris.

Quod in locis diatessaron diapente non inveniatur, nec diatessaron in sedibus diapente.

Admodum naturale esse generationem specierum inter graves ac finales, et inter superiores ac excellentes; diapente autem specierum inter finales et superiores naturalem esse ortum, ex hoc potest perpendi: quod nec naturaliter inter graves et finales, aut superiores ex excellentes diapente procedunt species, ubi diatessaron naturales habent sedes, nec inter finales et superiores inveniuntur naturales diatessaron sedes, sicut diapente species sunt inibi naturaliter procedentes. Naturales dico species ut prius dixi de sui nominis litteris consistentes, ut I. de primis, et cætera.

De formalibus Speciebus.

De formantibus tempestivum est dicere speciebus. Formales sunt dicendæ quæ formam habent non naturam, sicut est a D. in G. forma est primæ speciei diatessaron habens semitonium in medio. Sed quia non inter duas constat primas, sed inter primam et quartam, dicenda est prima formalis, non prima naturalis. Naturalis autem est prima, quæ non solum in medio habet semitonium, sed inter duas primas consistit, ut illa quæ est inter A. et D. quarum altera prima est gravium, altera finalium. Sic species diapente inter A. et E. prima est formalis non naturalis, quia licet ut prima naturalis scandat tono, semitonio, tono, et tono, non tamen inter duas primas, sed inter primam constat ac secundam, sicut illa quæ est inter D. finalem et superiorem.

Quod principales chordæ dicantur quæ constitutive sunt troporum.

Principales chordæ dicuntur quæ in troporum dispositionibus principatum sortiuntur, sicut in autentico proto principales sunt istæ: prima finalium, prima superiorum, prima excellentium. Finalis est merito principalis in primis: quia si secundum convenientiam, quam ipsa prædocet, cantum incipimus, et usque ad finem procedere non possumus, ostendit illum esse aut vitiosum, aut juxta alium modum

gubernandum. Quidam cantant illum antiph. *Alliga Domine in vinculis*, secum finalis convenientiam incipientes eam in G. sed quia defectus occurrit chordarum ut cantari non possit, cogitemus eam aut secundum alium modum jubilantem, aut penitus esse mendosam. Sed falsam esse dicere prius non debemus, quam secundum omnium finalium convenientiam incipientes exploremus, si in ullo modorum inoffensam reperiamus eam: sicut istam juxta primæ finalis convenientiam inchoantes in F. sine scandalo perentabimus. Est quoque principalis ob hoc dicenda, quod initium cantus principumque non nunquam procedit ex illa, ut, *Ecco nomas Domini. Ecce in nubibus caeli. Ecce veniet Deus et homo, terra Jerusalem*, et alia innumerabilia, quæ ad reperendum sunt planissima. Est principalis quia distinctionum interdum principia, interdum fines conversantur in illa, aut aliqua musica proportione distat ab illa, id est aut tono vel semitonio, sive semiditono, seu ditono, aut diatessaron, diapenteve. Principalis est merito, cum omnis cantilenæ finis et requies sit in ejus auspicio.

Superiores chordæ ideo principalitatis dignantur nomine, quia principales aut: utorum partes diapente videlicet ac diatessaron medietatis vinculo copulant: et quod ad eas nonnunquam pertingant neumæ principales, principia dico distinctionum ac luea, ac tonorum d'ferentia. Excellentes jure sunt principales, quæ ita dominantur autentis, ut in ipsis sit ascensionis eorum finis.

Quæ chordæ sint principales in canibus plagalibus.

In plagalibus quoque eadem ratione dicuntur principales graves, finales, superiores. Quapropter non difficile inde huc similitudinem transferre.

Quod principalitas chordarum discernenda sit.

Principalitas chordarum accipi discretive debet, non ubivis illa principalitas sed in sua specie consideretur. Sicut prima gravium, prima finalium, prima superiorum principales sunt in prima specie plagalium cantuum, id est in secundo tono, quæ principaliter ejusdem sunt constitutive. Principaliter dico, quia aliæ chordæ cooperantur, iste ut prædictum est principantur, sicut in autæ constructione principales partes sunt columnæ. Principales quoque sunt in secunda specie plagalium, id est in IIII. tono II gravium II. finalium II. superiorum, quæ principaliter illum constituent. Sic constitutive sunt III. et IIII. gravium, finalium, superiorum, tertiæ et quartæ speciei plagalium troporum, id est sexti et octavi tui.

De autenticis protis.

Prima finalium, prima superiorum, prima excellentium sunt principales in prima specie autentorum cantuum, id est in primo tono quem principaliter constituent: secunda finalium, secunda superiorum, secunda excellentium, principales sunt in secunda autentica specie diatessaron, id est in tertio tono cujus principaliter sunt constitutive: sic de tertiis tertia autentica diatessaron constituitur, quarta de quartis.

Quod principium similitudinis est in illis.

Principales quoque dicuntur chordæ, quia principium suum ejusdem habitudinis. Habitudinem autem appello, ascensionis vel descensionis, aut utriusque similitudinem, qualis est intensio ab A. in D. talis est a D. in G. et qualis est remissio a G. in D. talis est a D. in A. quia talis est concordia non solum quartis, sed quintis infra et supra, ut media alterius elevationem, alteriusque sumat depositionem. Et si ad quartam supra confertur cum elevatione ad quintam superius respondet cum depositione; ac contra cum quarta inferiori per remissionem, cum quinta concordat per intensionem, excepto gravi deuterio et superiori, qui infra non inveniet diatessaron, supra se vero caret diapente quamvis V. sint chordæ. Et hinc monemur ut caute diffiniamus symphonias. Si aliquo me interrogante, quid est diatessaron, vel diapente, respondebo, quatuor chordæ, quinque chordæ, non caute dixero, cum quatuor sint chordæ. A. B. C. et tamen non contineant nisi semiditonum. Cum quinque chordæ sint, B. C. D. E. F. et non colibeant nisi diatessaron, et semitonium. Idcirco dicamus, diatessaron est semitonium cum duobus tonis in nullo participantibus. Diapente est semitonium cum tribus tonis in nullo participantibus. Hoc dico propterea, quia tonus, qui est ab a. in b. cum illo tono qui est a b. in c. participat spacium, quod est a b. in b. quod est *majus toni* (2) spacium, quod apotome dicitur, quia aliter poterit probari (3) et semitonium esse diatessaron, et diatessaron esse diapente.

De similitudine divitum et pauperum ad tropos utrosque.

Concordant discordantque autenti et plagales sicut divites et pauperes : quia licet hi in alto hi in humili degant loco, quamvis isti (4) ambulentur in tragœdia, illi mussitent in comœdia, unum tamen et æqualem expectant obitum et finem, ita quamvis a cendant descendantque diverse, eosdem tamen finales sortiuntur autenti et plagales.

De similitudine virilis femineque chori ad autentos et plagas.

Concordant discordantque autenti cum plagis quomodo si procederent de quatuor thalamis totidem nuptæ modestæ cum suis sponsis, copularentque duos chorearum circulos, ut ipsi thalami matronali choro essent centra : id est medietates virilibus choris terminales, ut in hoc etiam evangelistarum exprimerentur volumina : de quibus pronunciat propheticus Ezechielis, spiritus, quasi sit rota in medio rotæ : quia sicut evangelistarum opera concordant discordantque, ita autenti cum plagis. Nam quinque chordas habent communiter, tres autem singulariter : ut duo circuli ita sibimet sint implicati, ut utriusque extremitas centrum, id est medietatem alterius persectet, habent medium spatium

(2) F. Majoris semitonii.

(3) Melius : *tonum* et semitonium.

A commune, altrinsecus scilicet spatium suum sine participatione.

De differentia autentorum et plagarum juxta Horatium Flaccum.

Disserunt quoque autenti et plagæ instar Horatianæ sententiæ : ut

Festis matrona moveri jussa diebus,

Intererit satyris paulum pudibunda protervis.

Non est enim suum matronalis incessus saltantes satyros imitetur ut Alpheus, sicut cantus plagalis. Hæc principia, hæc fines distinctionum tendit ad quintam, cum etiam raro mittat ad quartam. Vid. fig. A.

Iterum differentia tetrachordorum.

Tetrachordorum quoque differentia est nonnulla, B quia tetrachordorum gravium et superiorum (live) sunt plagalium, tetrachordum finalium et excellentium claves sunt autentorum. Et medietatis vicem obtinent finales et superiores : finales plagalium, superiores autenticorum diatessaron et diapente convincientes, ex hisque diapason componentes.

Quomodo tetrachordum gravium mystice pertinet ad Matthæum et ad humanitatem Christi.

Tetrachordum gravium typice congruit Salvatoris humanitati quam Matthæus describit, in qua Christus gravia quæque sustinuit, esuriendo sub instructa scilicet, sitiendo et lassescendo super puteum, vulpibus pauperior ac volucris foreas ac nidos habentibus, cum non haberet, ubi caput suum reclinaret.

Quomodo tetrachordum finalium Salvatoris passioni congruat et morti.

Tetrachordum finalium vitalem Christi mortem significat : cum non solum ipse ad tempus vitam finivit, sed etiam ad finem tetenderunt templi velum, soliditas petrarum, solis claritas, terre stabilitas.

Quomodo tetrachordum superiorum Christi significat resurrectionem.

Tetrachordum superiorum Christi gloriosam designat resurrectionem : in qua ad hujus vitæ superiora remeavit, nobisque vitæ supernæ hereditatem delegavit.

Quomodo tetrachordum excellentium Christi significat ascensionem.

Tetrachordum excellentium typice jubilat excellentiam Ascensionis Christi, in qua ascendit Deus in jubilatione et Dominus in voce tubæ ostendens se excellentissimum esse.

Quod duo tetrachorda ad humilitatem, duo ad Christi pertineant celsitudinem.

Quorum tetrachordorum, duo id est gravium et finalium sicut sunt humilia, ita humilitatem Christi quæ fuit in humanitate et passione designant : duo excelsa id est superiorum et excellentium celsitudinem Salvatoris, quæ in resurrectione et ascensione patuit, declarant.

(4) San-Emer. *Ambulent.*

Item de discordia tetrachordorum, et quod quædam incipient, quædam species finiunt.

Discordant tetrachorda quoniam quodam est species diatessaron et diapente inceptivum non finitivum, ut gravium; quoddam diffinitivum non inceptivum, ut excellentium. Quædam et inchoativa et determinantia, ut finalium et superiorum: quia finales determinant species diatessaron, incipiunt species diapente; superiores finiunt species diapente; incipiunt species diatessaron. Et hoc ita naturali ordine, ut sive incipiat seu terminat, sive faciat utrumque inter primas prima, secundas secunda, tertias tertia, et inter quartas quarta sit species vel diatessaron seu diapente.

Quomodo graves sui nominis species diatessaron incipient.

Prima gravium incipit primam speciem diatessaron, secunda secundam, tertia tertiam, quarta gravium id est D. quæ biformis est, quartam speciem diatessaron incipit, quæ et finit primam, secundum quod prima finalis est.

Quomodo finales finiunt et incipient species.

Prima finalis idem videlicet D. finit primam diatessaron, sed incipit primam diapente speciem. E. secunda finalium, secundam diatessaron, et diapente speciem finit et incipit, F. tertia finalium tertiam utriusque speciem finit et incipit, G. quarta finalium quartam finit, et quartam incipit.

Quod contra legem finalium, superiores finiunt species et incipient.

E contrario prima superiorum id est, A. primam finit speciem diapente, incipit primam diatessaron, quam finit prima excellentium.

Oppositio Tetrachordi.

Opposita sunt tetrachorda finalium et excellentium tetrachordo gravium et superiorum. Nam ista omnes diatessaron incipiunt, illa finiunt, sed etiam media opponuntur, id est finalium et superiorum, quia omnes diapente species incipiunt finales, finiunt superiores. Opposita quoque sunt ultima sicut media tetrachorda: quia gravium solummodo omnes diatessaron species incipit, excellentium eandem tantum finit. Finalium omnes diapente species incipit, superiorum finit. Finalium omnes diatessaron species finit, superiorum incipit.

Quod tria sint in inchoando, tria in determinando, duo in utroque.

Tria sunt in inchoando similia, gravium, finalium, superiorum, tria in determinando, finalium, superiorum, et excellentium; duo in utroque, finalium, superiorum singulariter ad incipiendum tantum gravium, ad finiendum dumtaxat excellentium.

Quod opposito quoque sit in speciebus diatessaron et diapente.

Ultimæ quoque species et mediæ diatessaron et diapente sibi met sunt oppositæ. Nam intensio

(5) Forte legendum: in quam desinunt et hæc, (nimirum species diatessaron et diapente) quæ sunt sui nominis.

A primæ remissio est quartæ, secundæ ascensus est tertie descensus. Prima species diatessaron tono, semitonio, tono intenditur ab A. in D. Quarta eodem modo remittitur a G. in D. secunda intenditur a B. in E. semitonio, ditono, tertia remittitur ab F. in C. semitonio, ditono.

De oppositis diapente speciebus.

Prima species diapente ascendit tono, semitonio, ditono a D. finali in a. superius. Quarta descendit tono, semitonio, ditono a D. superiori in G. finalem. Secunda suspenditur ab E. finali in b. superius, semitonio tritono. Tertia deponitur semitonio, tritono a c. superiori in F. finalem.

Quod oppositio specierum ad similitudinem fiat metricorum pedum.

B Species prima diatessaron constat ut amphymarcus ex longa et brevi, et longa, id est ex tono, semitonio, tono: secunda intensa, ut bachius ex brevi et duabus longis. Remissa ut antibachius ex duabus longis et brevi. Tertia species diatessaron constat secundum intensionem sicut secunda, juxta remissionem, ut antibachius, secundum remissionem ut secunda, juxta intensionem sicut bachius. Quarta rursus ut insula.

De speciebus diapente ad pedum similitudinem se habentibus.

Diapente prima species constat ex trocheo et spondeo suspensa, ut liberant. Deposita constat ex spondeo et iambo, ut convenerant, secunda intensa ex epiritro primo, ut Sacerdotes! Remissa ex spondeo et trocheo, ut Sacramenta. Tertia ascendens ut secunda descendens ex spondeo et trocheo. Descendens ut illa ascendens ex epiritro primo. Quarta ascendens ex spondeo et iambo, ut prima descendit, descendens ut prima, ascendens ex trocheo et spondeo.

De speciebus diapason.

Prima species diapason constat ex prima diatessaron et diapente specie, secunda de secundis, tertia de tertiis, quarta de quartis. Et in his speciebus diatessaron, diapente, diapason naturalem merito miramur ordinem, quia omnes in eandem desinunt, (5) ex qua desinunt, et hæc sunt sui nominis.

De qua uor speciebus diatessaron.

Diatessaron species prima incipit a prima gravium A. desinit in prima finalium D. Secunda species diatessaron incipit a secunda gravium B. desinit in secunda finalium E. Tertia species diatessaron incipit a tertia gravium C. desinit in tertia finalium F. Quarta species diatessaron incipit et desinit a quarta et in quarta D. G.

Quod similiter incipient et finiunt omnes diapente species.

Eodem modo species diapente inchoant et expli-
ciunt. Prima a prima finalium, et in primam superiorum D. A. secunda a secunda et in secundam E. b. Tertia a tertiis, quarta constat a quartis E. c. G. d.

Quod ad eundem modum species diapason incipiant et finiant omnes.

Prima species diapason constat a prima gravium, prima finalium, prima superiorum : ita ut gravis et superior legitimi sint ascensus, descensusque claves, finalis medium ejusdem diapason vinculum, in qua est D. commissura diatessaron et diapente. Sic secunda species diapason, secunda gravium, secunda superiorum clauditur. B. et secunda finalium E. vinculatur. Tertia tertiis, quarta quartis et clauditur, et dimidiatur C. F. c. D. G. d.

Quod eodem modo ab aliis speciebus consistant autenticæ species sicut a prælibatis speciebus subjugales.

Sicut istæ quatuor species diapason, id est quatuor plagarum constant gravibus et superioribus, dimidiantur autem finalibus, prima primis, secunda secundis, tertia tertiis, quarta quartis; sic quatuor sequentes ad autenticas pertinentes clauduntur finalibus et excellentibus dimidiantur autem vel vinculantur superioribus, prima primis, secunda secundis, tertia tertiis, quarta quartis : ut optime conservatus ordo naturalis Dei voluntate quæ est rerum natura conlaudet, illuminans omnem hominem, quod in natura latuit venarices mentes investigare concessit.

Utrum sint VII. vel octo discrimina vocum, cum synemmenon videatur octavarum.

Synemmenon octavam vocis discrimen non facit, quia nunquam b. nulle atque quadratum in unam conveniunt neumam. Cum omne discrimen vo is fiat aut tono vel semitonio, seu ex his compositis consonantiis, et inter h. et β nulla sit consonantia, patet profecto quod illæ duæ litteræ sint pro uno discrimine. Illarum litterarum neumæ nunquam in unum conveniunt, sicut libra et ar'es pariter non videntur. Consurgens aries libram, libra vellera mergit.

Quod divisio monochordi fiat aut. per quantitatem aut per qualitatem.

Monochordi divisio fit bipartito. Cum enim dico totum monochordum in duas dividi diapason vel duobus passibus fieri diapason, tribus diapente, quatuor diatessaron, tonum novem, quantitatis est et numeri ad mensuram pertinens monochordi. Cum autem tetrachorda quædam dico intendit per tonum, semitonium, tonum, quædam vero remitti per ditonum et semitonium, designo qualitatem ad melodiam pertinentem, quasi dicerem: Cum tetrachordum gravium, finalium, superiorum, excellentium, latendatur et remittatur per tonum, semitonium, tonum, potes quamlibet neumam susum iusumque resultare: sic et de illis quæ descendunt perpendas tetrachordis.

Utrum idem modus qui dicitur Dorius dicendus sit hypomixolidius propter D. d. quod est biforme.

Antiquitus erant quatuor tantum naturales tropi.

Quare autem quatuor naturales dicam tropos, questionis scrutinio dignum est. Cum quis autenticus adjuncto sibi suo subjugali constet prima gravium, prima finalium, prima superiorum, prima excellentium, quid obstat, quin sit unus modus, cum de unis ut ita dicam fiat chordis, videlicet omnibus primis; sed secundum placitum facti sunt de quatuor octo, cogente tamen ratione. Cum quilibet cantus legitime vagari per XI. chordas potuisset, qui discursus cuilibet autentico cum suo plaga composito deputatur, evenit sæpe propter cantus prelixitatem, ut aliquis versus, seu brevis psalmus adjunctus ab illo discordaret, cum omnem suum ascensum descensumve non potuisset implere: tandem est excogitatum, ut quivis IV. troporum in duos divideretur, quorum uterque integra tantum diapason esset contentus, ut quilibet sibi subijunctum suum posset æquiparare discursum, sicut nonnunquam propter infirmiore comitis caballum viciniis petinus diversorium.

De hoc quod quadripartita figura et caprea sint imitatrices antiquitatis troporum.

Quatuor troporum naturalis antiquitas in quadripartita modernorum figura et in nostra patet caprea. Divisionem autem eorum nostra circularis repræsentat figura, quam de virilibus feminisque choreis compinximus.

De hoc quod quatuor tropi dividuntur in octo.

Majores nostri perpendentes quemlibet tropum, alibi indivisum quatuor principalibus ita chordis consistere, ut altrinsecus collatæ duas diapason species possent conficere, diviserunt eos in autentes et plagas, autentes vocantes auctorales et digniores, plagas autem laterales et subjectos. Quod nomen subjectionis etiam græca sua testantur vocabula, quia primus tonus appellatur græco Dorius, secundus vocatur hypodorius, id est, subjugalis Dorii: ita quartus et sextus hypophygius et hypolidius dicitur.

Diviserunt protum primam finalium cum altrinsecus posita cum prima excellentium conjungentes, et autentum primum videlicet tonum statuentes. Primam vero gravium cum altrinsecus sita prima superiorum conferentes, et primum plagam, tonum scilicet secundum, componentes. In deutero secundam finalium cum altrinsecus locata secunda excellentium junxerunt, et secundum autentum, tertium quippe tonum, composuerunt: secundam gravium cum secunda junxerant superiorum, et secundam subjugalem, quartum nempe tonum, statuerunt. In trito tertiam finalium cum altrinsecus posita tertia excellentium, et tertium autentum, quintum nempe tonum, confecerant. Similiter tertiam gravium cum altrinsecus scripta tertia superiorum conjunxerunt, et tertium plagalem, id est sextum tonum, poseverunt. Eodem modo in tetrardo quartam finalium id est G. cum altrinsecus statuta quarta excellentium contulerunt, quartum autentum, id est septimum tonum, composuerunt. Quartam gravium id est, D.

cum aliternis notata quarta superiorum videlicet d. janxerant, et quartum subjugalem, octavam quippe tonum, constituere voluerunt. Sed quia eandem modum prius in proto autenticam speciem diapason, id est, tonum primum fecerunt, recusaverunt illum in tetrardo vel habere vel appellare plagalem, non pervidentes quod D. d. bifformes sint litteræ potentes naturaliter tam plagalem quam autenticam constituere speciem. Unde ille biformis modus propter antiquorum (6) non acquisivit suæ subjugali naturæ debitum nomen, ut diceretur hypomixolidius, id est, mixolidii septimi videlicet toni subiectus

Quomodo juniores ejusdem modi geminam intellexerint vim atque naturam.

Solentius autem prælibati modi naturam et efficaciam juniores intuentes plagales sibi formulas vel differentias attribuerunt. *Octo sunt beatitudines. Seculorum amen. In illa die et cæteras. Seculorum amen. Dum medium silentium.*

Quod sanctus Gregorius ejusdem modi duplicem perspexerit operationem.

Patet admodum, beatum Gregorium totius pene ecclesiastici cantus auctorem duplicem ejus cognovisse operationem, qui in autentico non potius autenticas, quam plagales diligit odas. Cum autem aureo ipsius et sancti Ambrosii plagalis esse comprobetur testimonio, quid nobis est dubitandum, quin, ut est, dicamus illum non solum dorium sed hypomixolidium?

Quod idem modus habeat materiam plagalis.

Cum idem modus habeat plagalis materiam, plagalem ex hac componamus formam, aut si possimus, naturaliter negemus D. non esse quartam gravium, d. non esse quartam superiorum, aut esse concedamus. Si negabimus, ab adversario subsequente constrigemur argumentatione. Omnis chorda, quæ duorum synemmesis, id est conjunctio, est tetrachordorum, alterius est finis, alteriusque est principium; sed D. synemmesis est tetrachordi gravium et finalium. Si finis est tetrachordi, quarta est chorda; sed finis est, ergo quarta: quia omnis tetrachordi finalis quarta est. Argumentum a genere. Maxima propositio, quod in omnibus valet, valet et in uno; ab argumento præcedenti vel iambicum, oppositum scandat per ditonum, qui duo modi diapente componunt. Posset secundum judicium auditus prior per ditonum appositus per diatessaron surgere: sed principium præcedentis finisque sequentis nulla conjungitur proportione. Posset e contrario prior per ditonum appositus scandere per semiditonum proportionaliter, quippe cum in diapente ambo concludantur, sed integræ non est euphoniæ.

De Interposito.

Interpositus necessario sicut intensus et remissus, in diatessaron tono semitonio; in diapente autem ditono, semitonio, tono, semitonio: quia diatessaron

A in medio aut tonum habet aut semitonium. Diapente vero vel ditonum, vel semiditonum sive tonum, seu semitonium.

De convenientia motus, qui dicitur commistus.

Commistus motus ventralior est omnibus. Ite autem duabus diapente diatessaronve potest convinculari sesum et jusum, et ditono et semitono; sed ita ut semitonus iambicus ascendat, non descendat, nisi si duo semitoni convinculentur: quia tunc uterque semitonus et trochæicus et iambicus intendatur, remittenturque convenientius.

De distinctionibus cantuum, et cur finales dicantur ac superiores.

Quamvis principia, præsertim tamen fines distinctionum sunt considerandi, qui præcipue debent finales repetere, ut dominus Guido dogmatizat dicens: Item ut ad principalem vocem, id est finalem pene omnes distinctiones currant, hoc tamen rarius invenitur, quam crebrius. Invenitur in hac antiph. *Nativitas tua Dei genitrix virgo. Gaudium annuntiavit universo mundo. Ex te enim ortus est sol justitiæ Christus Deus noster. Et confundens mortem donavit nobis vitam sempiternam.*

Finales voces triplici ex causa nuncupari videntur, et quod finiunt legitimum autentorum ascensum, et quod omnem determinant cantum, et quod in eisdem nonnunquam fines distinctionem perveniunt. Ideo dicimus nonnunquam, quia non semper in illas, sed in superiores et principia distinctionum pertinent et fines, et in primam sub finalibus in autenticis cantibus; in plagis etiam inferioribus. Superiores autem dicuntur, vel quia superiores plagalis cantilenæ sunt claves, vel quod superiores sunt mediaticæ autentorum diatessaron et diapente convincientis, ex hisque autenticam diapason componentes: vel quod superiores sunt a finalibus, quam finales a gravibus, aut excellentes a superioribus.

De protis autenti speciebus diapente et diatessaron utilibus melodiam comminissentibus.

Præmissis modulationi utilitatibus cum dominus Guidone nobis communibus, quia sua non solum verba exposuimus, sed etiam commodiores motuum species, quas ipse penitus reticuit, proposuimus, ad singularia dona jubilandi nobis divinitus concessa veniamus.

Solum protum autentum sumamus nobis in exemplum, ut modulandi commoditatem in aliis modis reperire non desperemus, quam in hujus experiamur speciebus.

Protus autentus, id est, primus tonus V species diatessaron includit, unam primam formalem, unam secundam formalem, unam tertiam naturalem, unam tertiam formalem, unam primam naturalem. Quarum V unaquæque tres habet mutationes, saltatricem continuam vel spissam, ternariam. Saltatrix duas ultimas tangit chordas, continua cunctas, ternaria tres. Saltatrix et spissa duplices quæ

(6) Forte auctoritatem suppendum.

intendendo et remittendo. Ternaria quadrupla, ut pote duplex intendendo, duplex remittendo, quia quinque species sunt diatessaron, quarum quælibet duas habet saltatrices, duas continuas. Dicamus quinque quatuor vel quater V viginti sunt. Quoniam autem ternaria est quadrupla, multiplicemus quatuor per V et item erunt XX quæ junctæ prioribus XL componunt. In eodem quoque proto III sunt species diapente, quarum cum unaquæque duas habeat saltatrices, duas spissas, tres quaternarias, tres ternarias, multiplicatæ per quatuor XL fiunt. Quæ totidem prioribus copulatæ complent octoginta mutationes absque his quæ in eodem tropo fieri possunt, ditono, semiditono, tono, semitonio. Cognito numero principalium mutationum in proto, perpendendum est in primis quia neumæ ex prædictis mutationibus natæ non sunt omnes in eadem generositate, sed quædam primæ, quædam secundæ dignitatis sunt, et tertiæ. Ex his generosiores ad orinas musarum choreas sunt admittendæ, cæteræ non Orpheis sed exteris sunt relinquendæ. Omnes saltatrices laudabiles, sed tamen nobis generosiores videntur quam Longobardis. Illi enim spissiori, nos rariori cantu delectamur. Prima et secunda et quarta spissa diatessaron species intensa et remissa bene sonat, sed tertia surdus. Ex eodem genere spissitudinis quarta species formalis in diapente, et prima ac quarta naturalis satis sunt euphonice et intense et remissæ; secunda vero et tertia propter inominati tritoni raucedinem melibels et ululis delectantur, excepta saltatrice quæ in omnibus est æqualis, nisi quod inest differentia gravitatis et acuminis. Ternaria diapente triplex est, et aliquantulæ sonoritalis. Ternaria diatessaron duplex est, et minus sonora. Reprobæ sunt secundæ et tertiæ species diapente, excepta saltatrice. Utiles colligamus, ut earum numerum sciamus. Reprobatis de secunda et tertia specie diapente quatuor spissas, sex quaternariis, octo ternariis: de V speciebus diatessaron X ternariis, utpote duabus de unaquæque et insimul collectis XXVIII de LXXX abjiciemus et remanebunt LIII habiles cantilenas commincentibus et opportunæ.

De varia oppositione Neumarum.

Interdum saltatrix contra saltatricem, spissa contra spissam, quaternaria contra quaternariam, et cæteræ æquivocales sunt constituendæ, interdum variandæ, ut spissa contra saltatricem, vel quaternariam vel ternariam opponatur, vel spissa diapente contra diatessaron, ut laudabilis similitudo vel dissimilitudo discernere scientibus commendetur: qui non solum hoc sed neumarum proportionem requirant, ut triplex sit suavitas, una cantionis, quæ comprobetur ab auriculis; secunda proportionis vocum, et neumarum ad distinctionum, quæ delectatio est rationis; tertia pulchræ similitudinis ac dissimilitudinis sex consonantiarum.

De nobilitate et ignobilitate consonantiarum.

Sex consonantiarum tres nobiles, tres sunt igno-

Abiles. Nobiles diapente, diatessaron, tonus, quia originem et parentelam suam profiteri possunt: quippe cum hæc sesquialteræ, hæc sequiteriæ, hæc sesquioctavæ sit proportionis, unde etiam eas credimus esse minus dulcisonas.

De consideratione constitutarum partium diatessaron et diapente.

Aliquotiens considerationem constitutarum habeamus partium in diatessaron et diapente, aliquotiens specierum suarum, nonnunquam etiam interpositionis minorum consonantiarum. Constitutivæ partes sunt diatessaron tonus et semiditonus, vel ditonus et semitonium. Interdum partes præponamus, interdum postponamus, et si una vice præponamus vel postponamus istas, alia vice illas, aliquando quoque cingamus diatessaron partibus, ipsa in medio vice dominæ constituta. Constitutivæ partes præponuntur, sequitur ipsa diatessaron in hunc modum. *Ecce ego mitto vos sicut.* Præponitur tonus intensus: *Ecce*; præponitur semiditonus intensus et remissus: *Ego*; sequitur diatessaron spissa per remissionem, saltatrix per intensionem: *Mitto vos sicut.* Ambæ partes diatessaron præponuntur tonus semiditonus, semitonium ditonus sequente diatessaron ut in hac: *Rogo ergo te Pater ut.* Interdum totum præponitur partibus dividendum ut hæc: *Sur-rexerunt.* Hæc consideratio non est inter contemendas, cum in illa dialectica luceat qualitas. Nam partium compositio totum facit, totius resolutio partes ostendit. Eadem observatio debet esse in diapente. Partes ejus sunt tonus, diatessaron, semiditonus, ditonus. Quibus præmissis ipsa sequitur vestigio, ut venientibus sagmis Domini sperantur. Hoc dicimus non ut ita semper inveniat. Sed ut ita fieri oporteat naturaliter, cum sine partibus totum non esse, nec positus possit abesse.

De Contubernio diatessaron et diapente.

Aliquotiens diatessaron et diapente committent, ita ut si altera saltatrix intendatur, altera spissa remittatur, aut si hæc quaternaria remittatur, hæc ternaria intendatur. Tum diapente sibimet conferatur, ut si hæc surgat spissa, illa deponatur saltatrix, vel quaternaria, vel ternaria. Interdum per commixtum motum, quem prælibavimus, sibimet convinculetur. Eodem modo diatessaron: aliæ quoque consonantiæ aut pariter bis deponantur, vel simul intendantur, seu in commixto concatenentur. Et propter jocunditatem suam species illæ gemelle diatessaron et diapente admodum in quibusdam cantilenis suum ostendunt contubernium.

De consideratione proportionum in his speciebus.

In his ergo omnibus considerationem proportionis observemus: ut si diapente saltatrix sit in ista neuma, in hac sit vel tonus vel alia saltatrix sive sit in diapente, sive in diatessaron, sive in ditono, seu semiditono, ut æqua sit responsio. Aut contra saltatricem ponamus aut spissam diatessaron, aut diapente quaternariam, ut dupla fiat proportio. Aut contra saltatricem constituamus ternariam dia-

tessaron vel diapente, aut ditonum semiditonumve spissum, ut sesquialtera fiat responsio, ut sine subtili collatione consideratione nihil temere fiat ignoranterque penes nos, qui histrionibus dulce jubilantibus veram jubilandi naturam comparationemque penitus ignorantibus admodum dissimiles esse debemus. Omnes saltatrices in omnibus consonantiis æqua proportione conferuntur, et cum his tonis ac semitonium. Diapente spissa contra sese æqua conferuntur collatione aut contra saltatricem simul et ternariam, aut contra saltatricem simul et ditonum sive semiditonum spissum : aut contra tonum sive semitonium cum ditono, sive semiditono : aut contra quaternariam et simplicem neumam : aut contra unam simplicem et quatuor repercussas : aut contra tonum sive semitonium, et tres repercussas. Quæ consonantiæ æqua copulentur proportione, primum est perpendere. Proinde ad aliarum collationem redeamus. Quaternaria ad ternariam, ditonum, semiditonum, sesquitercia est ; ad tonum autem semitoniumve dupla. Ternaria ditonus semiditonus, sesquialteram faciunt proportionem ad tonum semitoniumve :

De multiplicitate specierum.

Duplices sunt saltatrix et spissa, utpote unam intensionem habentes et remissionem. Quaternaria in diatessaron non est, quia non habet nisi quatuor chordas, quæ spissam faciunt. Ternaria in diatessaron octupla est, quadrupla intendendo, quadrupla remittendo. Quaternaria in diapente decupla est : quia quinque intenditur, quinque modis remittitur. Jam persolvimus, quæ cantilenarum auctoribus non nihil profere credidimus. *Vid. fig. B.*

De Caprea repetitio commendationis.

Capream, domine, quam vobis obtuli, in vestram commendo gratiam, ut ipsa natura vestræ experientię commendet eam. Evidentem troporum divisionem ostendit, propter quadripartita penes modernos laudem promeruit. Sed si ipsa non naturaliter hoc faciens est gratiosa, caprea, naturaliter idem conficiens non sit exosa. Si quadripartita in unam lineam omnes contra naturam monochordi conferens graves laudetur, nostra caprea in unam iuxta monochordi constitutionem colligens easdem non vituperetur. Quadripartita quarta gravium, prima finitum, quod primitiva dispositio renuit, longe divisit, nostra caprea collegit. Si autem illa perversa divisio commendet, istam naturalis collectio non condemnet. Si quadripartita protum acutissimum, tertium arduum faciens gravissimum, celeberrima sit omnibus, capream non obscuret penitus, quod utique naturalem gravitatem dedit et acumen. Easdem litteras in nostra caprea contra se esse positas nemo reprehendat. Sed aliter secundum naturam deri non posse reprehendat, cum A. gravis sit proti, qui secundum monochordum tono differt a gravi

A denteri B. si in depositione denteri non esset A. : contra A. quod est in dispositione proti, fieret aut perversa conjunctio, aut perversa disjunctio. Si B. opponetur A. esset perversa conjunctio, quam in quadripartita reprehendo, gravibus duorum modorum in uno convenientibus loco. Si autem gamma denteri poneretur contra proti A. perversa fieret disjunctio, A. gravem proti, et B. gravem denteri, ditono dirimente, penitus id natura monochordi renuente. Quid ulterius procedimus ? in quo nostram capream quadripartita præcellat ignoro, nisi in mensuræ difficultate, quæ si merito laudabilior est facilitate, scio pluribus id admirationem generare. Nunquam aliud natura, aliud mea caprea dicit.

B Utilis expositio super obscuras Guidonis sententias (7).

*Et aliæ voces ab aliis morulam duplo longiorem vel duplo breviorum aut tremulam habeant. Et paulo post summopere caveatur talis neumarum distributio, ut cum neumæ ejusdem soni repercussione, tum duorum vel plurium connexionem fiant, semper tamen aut in numero vocum, aut in ratione tenorum neumæ alterutrum conferantur et respondeant. Ut mihi videtur triplicem per hæc verba designat cantilenæ collationem : quia vult ut proportionalis fiat, aut intercapedo duarum vocum, quod notat dicendo : Et aliæ voces ab aliis morulam duplo longiorem, vel duplo breviorum aut tremulam habeant : aut ut numerum vocum proportionaliter consideremus, quod his intimat verbis ; aut in numero vocum, seu ut fiat comparatio, ut in ipsius vocis ultima protensione. Hæc tria ut apertius intelligantur, sunt exemplificanda. Morula dupliciter longior est vel brevior, si silentium inter duas voces duplum est, ad aliud silentium inter duas voces. Eodem modo morula dupliciter est brevior, si taciturnitas inter duas voces simpla est ad aliam taciturnitatem inter duas voces. Quod dicit : aut tremulam habeant, puto intelligendum sic esse. Tremula est neuma quam gradatum vel quilisma dicimus, quæ longitudinem de qua dicit duplo longiorem cum subjecta (7 *) virgula denotat, sine qua brevitatem, quæ intimatur per hoc quod dicit, vel duplo breviorum, insinuat. Secunda pars proportionis, quæ describitur his verbis, aut in numero vocum, hunc ut arbitror habet intellectum*

D Ipse vocum numerus invicem est conferendus, ut neumæ nunc æquæ æquis, nunc duplæ vel triplæ simplicibus atque alias collatione sesquialtera vel sesquitercia respondeant. Æquæ æquis respondent, ut semen cecidit in terram bonam. Quinque voces sunt in duabus dictionibus prioribus semen cecidit totidem in tribus sequentibus, in terram bonam, nunc duplæ simplicibus, ut, Et obtulit fructum. E: obtulit. Quatuor sunt voces, duæ in fructum, duplæ ergo collatio. Nunc triplæ simplicibus ut aliud, n habet unam vocem, lind tres : quia li duas possumus colligere voces in prædata neuma, unam in ad

(7) Em. plana.

7 *) *Microlog.* Guidonis Aret.

tres ad unam p triplum faciunt : atque alias collatione sesquialtera, ut *centesimum* dimidium dictio, id est *cente* duas alias, medietas, id est *simum* tres habet voces, unam in *si*, duas in *mum*, quæ conquincentem, id est, inclinativam resultat. Ternarius ad binarium sesquialtera vel sesquitertia collatione, sicut est *venire Benedicti*. *Venite tres, Benedicti* quatuor habet voces. Quaternarius ad ternarium est sesquitercius, tertia pars est proportionis, quæ describitur his verbis, *aut in ratione tenorum neumæ alterutrum conferatur et respondeant*. Tenor est ultimæ vocis protensio, quæ ad invicem confertur ita, ut numerus vocum et intervalla, earum nunc æquæ æquis, nunc duplæ vel triplæ simplicibus, atque alias collatione sesquialtera vel sesquitertia conferantur, et respondeant. De quo tenore vel protensione dominus Guido dicit : *Tenor vero, id est mora ultimæ vocis, qui in syllaba quantalascunq; est amplior in parte, diutissimus vero in distinctione. v. g. Dixit Dominus mulieri Cananæ*. Unam ergo distinctionem habet in *dixit*, partem in *dixit Dominus*; distinctionem *dixit Dominus mulieri Cananæ*. Habeatis syllabam. In *dixit* finalis xit aliquantulum protendatur. In *dixit Dominus* finalis nus producatur amplius. In *dixit D. m. C. finalis* protendatur diutissime.

Proponat sibi musicus quibus ex his divisionibus accedentem faciat cantum, (8) vel quæ sint illæ divisiones. Sicut enim metrorum plurimæ sunt divisiones, quia quædam sunt Ascepladea, quædam Saphica, quædam Alchaica, et ad hunc modum Hyponactica, nonnulla etiam Gliconica : sic melodiarum neumæ plurimas habent divisiones, dum una sit divisio æquarum ad æquas, altera et tertia duplarum triplarumque ad simplices, quarta quinta, ut sesquialterarum sesquiterciarumque distinctiones distinctionibus sunt æquales, ut in bene procuratis cantibus apparet sicut in illo Æ. *Ecce nunc tempus acceptabile, una distinctio. Ecce nunc dies salutis, altera. Commendemus nosmetipsos, tertia. In multa patientia, quarta. In jejuniis multis, quinta. Per arma iustitiæ, sexta. Virtutis Dei, septima. Quæ omnes pene sunt commensurabiles, (9) ut in modum currentis equi voces ad locum respirationis accedant. (10) Spissim autem et raro prout oportet notæ compositæ hujus rei poterunt indicationem dare. Equus dum currit, crebrius ungulas figit, dum cessare cogitat, rarius vestigia collocat, ita juxta finem distinctionum ut rariores, i. e. tardiores voces succedant est procurandum (11) Quod autem dicit, *spissim autem et raro prout oportet notæ compositæ hujus rei poterunt indicium dare* (12) arctius est scribendi et neuemandi distinctio, donec ad finem appropinquet. Juxta fidem autem dissipetur scriptura cum neumis, ut cantori sit indicium*

(8) *Ve. . . divisiones* desunt in Em.

(9) Emer. *Interdum vero ut in modum currentis equi variisque voces.*

(10) Emer. *Sapissimæ autem vel rarenter.*

(11) *Quod. . . dare* desunt in Emer.

A prædictæ tarditatis in hunc modum, *Miserere m. f. d. (13)*, quia si in tetrachordo finis est quarta chorda, principium est in eo prima chorda, sed hoc est; ergo D. secundum hanc rationem, et quarta est gravium, et prima finalium. Hac ipsa argumentatione sit probatum, quod d. sit quarta superiorum, prima excellentium.

Quod probatio ista pertineat ad materiam enteni a subjugalis.

Jam probavimus, quod modus sæpe dicitur inter D. d. constitutus tam materialis sit plagæ quarto, id est, octavo tono, quam aucto primo, primo videlicet tono, quodque tam vere dicatur hypomixolidius quam dorius : quia cum constet quarta gravium, quarta superiorum, prima finalium, prima excellentium, probandum erit, quartam gravium, quartam superiorum plagali esse materiales : aut adimamus, si naturaliter possimus tribus gravibus A. B. C. tribus superioribus a. b. c. quod non sint constitutive et materiales tribus plagis, tono scilicet secundo, quarto, sexto, aut quartæ gravium, quartæ superiorum : concedamus, ut materiales sint claves quarto plagali, octavo denique tono; sed impossibile est, ut tribus præpositis gravibus et superioribus trium plagarum constitutionem adimamus. Ergo possibile est et verissimum, ut quartæ gravium et superiorum quartæ plagæ, id est, toni octavi essentialem concedamus.

De proprietate Protorum, Deuterorum, Tritorum, Tetrardorum.

C Proprietas est protorum, ut concordent in elevatione per diapente, in depositione per tonum.

Proprietas est deuterorum cum integra diatessaron per intensionem, ditono per remissionem.

Proprietas est tritorum, ut concordent intensione ditono, diatessaron remissione.

Proprietas est tetrardorum, ut protis opponantur; quatenus horum elevatio istorum sit remissio.

Quod non sit firmissimum argumentum quam proprietatis.

Quamvis satis sit probatum, quod de plagali materia, videlicet quarta gravium, quarta superiorum, quarta plagalis species, id est, tonus octavus possit conformari, nam iusticiari vere non possumus, quin possit aureus de auro fieri stilus, tamen adhuc ipsi sufficientiæ violentiam volumus inferre, etiam non necessariorum copiam ministrantes argumentorum.

D Efficacius argumentum ipsa proprietate non possumus invenire. Neque enim temere proprietates protorum cogitavimus præmittere. Videamus si D. d. tam tetrardi quam protis proprietates possit habere. Tetrardorum est proprietatis, ut protorum intensio sit illorum remissio. Sed D. ita remittitur per tonum,

(12) Em. *Arctius autem est scribenda et neu-manda.*

(13) Hic desinit *San-Emeram*, et quæ hic sequantur, cum præteritis non coherent.

semitonium, tonum, sicut A. protus tono, semitonia, A Quod non sit dicenda quinta, sexta, septima, octava tono intenditur.

Quod æqualiter de se præatcentur species et propria.

Omnis homo risibilis est, et omne risibile homo est, Omnis tetrardus per tonum, semitonium, tonum remissibilis est, et omnis remissio toni, semitonii, toni tetrardus est. Sed D. d. remittitur tono, semitonia, tono; ergo tetrardus est. Si tetrardus est; aut autentus est, aut plagalis. Sed necesse est, ut sit plagalis, quia nullus autentus grævis et superioribus constat. Irrefragabilibus transactis argumentationibus, et prolixo naturæ suæ finito scrutinio, baptizemus eundem modum, nominantes eum hypomixolidium, ut sic sit binomius, sicut eum bifonem novimus.

Cur dicantur Tropi.

Tropi dicuntur a reversione; quia ubiubi cantus quocumque ascendat seu descendat, ad ultimum in finalis revertitur domicilium.

Utrum Tritæ Synemmenon infra vel supra transducoriam ponenda sit lineam, et utrum molle b, rotundumque sit magis necessarium, minusve quam quadratum ♩.

Causa est antiquior quam effectus, ut ignis combustionem præcedit. Cum hiatus diezeuxis, id est disjunctionis tetrachordorum, patribus nostris plurima canendi prætendisset offendicula: quia tritus finalis F. supra quarta, tritus excellens f. infra caruit quinta, interposuerunt trite synemmenon ad emendandum jubilationis defectum. Ibi causa est C diezeuxis, interpositio synemmenon est effectus, ergo posterior. Quæ sit posterior inventione, sit etiam posterior in sessione, sicut advena in domo aliena. Suscepta quidem sicut iambus spondeos stabiles in jura paterna recepit, commodus et patiens, non ut de sede secunda cederet, aut quarta socialiter. Ergo synemmenon infra collocetur, non supra. Quæ harum sit utilior chordarum perpendere possumus, si discernemus cujus sit frequentior usus.

Quod tritus maxime indigeat synemmenon, cum ipsa suppleat vicem superioris triti.

Cantus quinti et sexti toni potissimum indigent synemmenon, cum ipsa sit vicaria triti superioris. In proto quoque succinit, sed rarissime, ut in Ecce nomen Domini v. d. l. Quadratum autem ♩ non solum in deutero, qui suus domesticus est, sed etiam in proto, in tetrardo, in ipso quoque trito conversatur assidue: quamvis trito familiari non sit vicinitate conjunctum, quia nec a finali F. nec ab excellenti f. aliqua distat consonantia. Hinc licet pendere b. utile, ♩. autem multum utilius esse, ideoque admodum esse commodiorem conjunctione disjunctionem. Qua etiam ratione frequentioris utilitatis et rarioris possumus colligere infra b. supra ♩. notandum esse in hunc modum.

Licet sint octo species diapason, quintam tamen et sextam, septimam, et octavam dici naturæ veritas non patitur. Cum enim omne totum de suis partibus nominetur veraciter, idem in tota diapason, et in suis partibus, diatessaron scilicet ac diapente, considerare debemus. Species diatessaron et diapente non plures quam quatuor scimus esse; sed cum species diapason constituentur de speciebus diapente et diatessaron, non possunt fieri plures, quam partium species: sed quoniam quatuor species diapason constituuntur, ita ut diatessaron præcedat, diapente sequatur, quæ sunt plagales; quatuor autem ita. ut diapente prævia diatessaron sit B assecla, quæ sunt autenticæ: patet profecto octo species esse, sed nullam earum quintam vere dici posse, cum neque diatessaron nec diapente quinta species inveniatur esse. Quis dicit aulam ligneam deligni partibus non constructam? Similiter quis dicit quintam speciem diapason de quintis partibus non consistentem; cum nulla diapente sit quinta, nulla diatessaron, quæ sunt constitutivæ partes diapason? Sed tamen octo species sunt diapason, quamvis nulla quinta: quia octonarius veraciter habetur ac computatur, ubi quaternarius duplicatur. Quatuor species sunt diapason autenticarum, quatuor plagalium, quæ complent octonarium; nullam tamen, ut prædiximus, quintam vere dicere possumus.

De similitudine gemelliparæ anatuor vicibus geminos.

Cogitemus aliquam in tantum esse fetosam, ut quatuor vicibus sit gemellipara, quosdam germanorum prinigenas, vel, ut ita dicamus, secundigenas, tertigenas, quartigenas dicere possumus, nullum autem quintigenam, cum eorum nemo quinta vice sit genitus, quamvis octo tamen esse non dubitemus.

Quod quidam unam musam, quidam duas, tres, quatuor, quinque, sex, septem, octo, novem esse possint dicere secundum multiplicem rationes.

Unam musam possumus asserere, generalem, scilicet monochordum vocis humanæ, quæ ex una fistula colli efficacissime jubilat omnia melorum genera, cui nullæ hydraulicæ, nullæ aliæ comparantur fistulæ. Hæc cum cunctarum suppleat officium, duas musas possumus conjicere in autentorum et plagarum esse dualitate, aut in pulsationis, ac inflationis duplicitate: quarum altera cymbalis et chordis, altera fistulis servit et tybiis: vel in biffida arsis et thesis, id est, elevationis et depositionis natura, sine qua non sit aliqua vox musica. Quid est musica? Motus vocum, Omnis autem vocis motus vel arsi sit aut thesi.

Tres musas intelligimus, non absurdo tria genera musicæ: Diatonicum, chromaticum, enarmonium: seu tres sunt musæ, ipsa vox humanæ, pulsationis, inflationisque mixtura varinis in scopulis resultantis syrena. Quæ Græcum sortitur vocabulum: Syria, (συρη) enim Græce dicitur contrahere, unde syrtes

dicuntur, tibi arenæ contrahuntur. Hinc etiam comicus dicitur syrus, qui sua calliditate fugitivum argentum traxerat ad se. Pauca sunt in fabulis, quæ non aliquo fonte deriventur veritatis. Ferunt syrenas cantatrices esse maritimas, quæ nautas interficiant improvidos dulcioribus ad se modis illectos. Quædam concava saxa in mari sunt prominentia, in quibus collisio procellarum dulcisonam imitatur melodiam, quæ cum dulcedine sua prætereuntes contrahit, miserabili nonnunquam naufragio submergit. Sicut hujus mundi syrenæ blandientes, videlicet illecebræ, nostri similes periculosissimo animarum submergunt naufragio.

Quatuor musas temere non arbitramur aut quatuor continuos antiquorum, quos prælibavimus tropos, vel quatuor tetrachorda, G. F. S. E. omnem melodiam possidentia. Sive pythagoricos quatuor malleos, quibus quatuor symphoniaturum, toni, diatessaron, diapente, diapason, reperit proportionem, seu quadripartitam monochordi distributionem, quæ ascendendo primo constitutivo passu diatessaron, secundo diapente, tertio diapason constituit; descendendo autem econtrario primo constitutivo passu diapason, secundo diapente, tertio diatessaron.

Quinque credimus musas V. majores symphonias sesquiterciam, sesquialteram, duplam, triplam, quadruplam, aut V. vocales, sine quibus non fiunt voces litterales, seu ad V. referamus musas omnes penitus litteras V. modis divisas : quia quædam

I.	II.
sunt vocales, quædam semivocales ; hæc mutæ, illæ	
III.	V.

liquidæ, duplices aliquæ. Seu intelligamus V. musas V. sensuum noxias fenestras, per quas anima bibit temporalium delectationes et musas.

Sex musas sex minores perpendamus esse consonantias : semitonium, tonum, semiditonus, ditonus, diatessaron, diapente : quibus omnis conformatur neuma regularis. Has sex duntaxat dominus Guido diligebat.

Septem musarum ad intellectum sumamus septem discrimina vocum : quia cæteræ non additio sunt, sed earundem repetitio : vel septem planetas.

Octo musas octo tonos intelligamus, quorum magisterio totum corpus cantionis disponimus, et gubernamus.

Novem esse musas omnis consensit antiquitas, imitatrix mundanæ, quæ novem circulis continetur, musicæ. Cæli et terræ duo circuli septem planetis adjuucti novem perficiunt : ad quam similitudinem in terrestri nostra musica novem computaverant musas, novem videlicet consonantias. Voces unisonas, semitonium, tonum, semiditonus, ditonus, diatessaron, diapason, diapente cum semitonio, diapente cum tono. Unisonæ voces ut : *Adjuva nos Deus s. n.* semitonium ut *Missus est G. a. ad M.* sed puerile est de tam manifestis uti exemplis. De novissimis tantum duabus exempla proponamus : id

A est, de diapente cum semitonio, de diapente cum tono, quia hæc et minus proportionales et minus usuales. Diapente cum semitonio sonat in illius hymni principio. *Mare, fons, ostium, atque diapente cum tono in : Ad te levavi animam m. d. m. in te.* Et in : *Jam non estis h. et advener, sed calis circa et domestici.*

De simplici cymbalorum mensura sesquialtera et sesquialtera proportione intensa et remissa, et cur similis sit monochordi cymbalorumque mensura.

Arbitror idcirco eodem modo se habere mensuram monochordi, cymbalorumque, quod pulsatio sonum excitat utrimque, tinnitus chordæ et cymbali ferit aerem liberum nullis circumstantiis datum. Sed distat ab illis mensura fistularum, fortassis propter aerem in ipsis coarctatum, qui dum se dilatandi libertatem fistulæ circumstantiis cohibitus non habeat, quærit non solum longitudinis, sed etiam grossitudinis adjectionem. Unde in reperendo tono non solum priores fistulæ longitudinis, sed grossitudinis, id est diametri octavam partem assumimus, ut patebit in sequentibus : sed ad cymbala redeamus.

Propter toni tarditatem sesquialtera sesquialteraque proportione mensuram statui intendere et remittere. Octo cymbala sunt ratione dimetienda reponderatione ceræ, quam ad primum cymbalum expendas, duas diligenter provideas : quarum alteram in duas, alteram in tres partes distribuas. Et isti, quam in duas divisisti, propria mediæ parte, tertia sui adjecta parte formes tibi duo cymbala, primo per diatessaron et diapente respondentia, habeas quoque illius, quam in duo distribuisti, reponderationem, quam dividens in quatuor dimoves quartam de tribus partibus secundum cymbali compositurus. Ejusdem secundi cymbali reponderationem ceræ sumas, et ejus mediæ parte sibi superposita formam sexti lingas cymbali. Cujus reponderationem quatuor partibus distribuens, quartam secerneas, de tribus tertium conformes cymbalum, quod per medium dividens tantumque ut est dimidium superaddens, proponas septimum. Cujus reponderationem quadripartiens quartamque rejiciens, de tribus synemmenon conficias.

D *Monochordi mensura ejusdem proportionibus constituta.*

Totum monochordum a gamma quatuor passibus dividas, et in primi sine C. secundi C. tertii g. ponas. Post a gamma tribus passibus ascendas, ac in primi sine D. secundi d. constituas. Deinde remittas diatessaron ad D. tribus, quarta vice A. positurus, ascendas ab A. tribus, diapente intensus. In primi sine ponas E. in secundi e. Jam remittas tribus diatessaron ad E. quarta vice ponens B. a C. diatessaron intendas, et in primi sine F. scribe, secundi c. Ex F. diatessaron intendas, ut primo synemmenon, secundo f. invenias, a. b. g. residuæ litteræ dupla ab æquivocis inveniantur proportione. Eadem

remittas diapente duobus ad F. tertia vice inferius A
synemmenon scribe.

Ejusdem mensuræ epigramma.

Passibus in primis totum partire quaternis.

r. gamma locans C. C. g. divide post tribus æque,
Inscribe D. d. post hæc remeas tribus ad D.
Scribatur gravis A. suspendas tribus E. post e.
Ponas, descendens et ad E. tribus in quarta vice
fac B.]

Bis binis ex C. veniens F. scribe, dehinc c.

Sic synemmenon et f. totidem fac passibus ex F.

Quicquid adhuc restet jam dupla proportio præ-
stet,]

A $\frac{1}{2}$. rursus et $\frac{1}{4}$. sunt æquivocis statuenda

B. de b. legem require decet per eandem.

Alia monochordi mensura ab acutis incipiens.

Primus passus ab $\frac{1}{2}$. per diatessaron remittitur in
E., secundus vacat, tertius in A. quartus vacat,
quintus in E. sextus in D. septimus et octavus va-
cant, nonus in A. Ab a. per diapente in D. remitte;
inde a D. per diatessaron in G. remitte: a G. per
diapente primum passum in c. secundum in G. ter-
tius vacat, quartus in C. quintus vacat, sextus finit
in gamma. Fiat ut f. de c. bis binis scandimus
æque: ab f. remitte per diapente, primus passus in
synemmenon, secundus tendit in F. tertius vacat,
quartus in synemmenon inferius: ab e. remitte dia-
tessaron, primus terminat in $\frac{1}{2}$. secundus vacat,
tertius in E. prius inventum, quartus vacat in B.

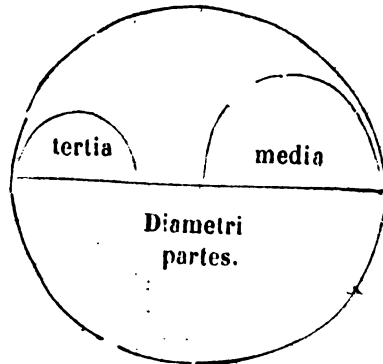
Antiqua fistularum mensura quæ intenditur.

Mensuram duorum ordinum, id est XVI. fistula-
rum hic dicere sufficit, secundum quam alios quot
libeat ordines quis adjiciat. Primam fistulam tan-
te longitudinis ac latitudinis delibera, quantam me-
diocritas cum arbitrio doceat, longitudo aut fistulæ
ac plectro sursum habetur, et latitudo est ipsius
concavitalis capacitas, qua se in summitate in mo-
dum circuli aperit: qui nimirum circulus non secun-
dum ambitum suum, sed per medium duobus hemi-
spheriis divisus diametrum dicitur. Hujus diametri
longitudinem circino deprehensam statim post pri-
mæ fistulæ informationem in summitate ejusdem
primæ fistulæ duabus lineis æqualibus depinge, et
unam earum in octo, alteram in duas et in tres; et in
quatuor æquas partes divide, et post hæc tota men-
sura tibi erit facillima. Secundam autem a prima
sumpturus octavam diametri ejusdem primæ fistulæ
longitudini aufer, reliquum ejus spatium usque ad
plectrum in octo partire, et nona in summitate
rejecta, habebis secundam. Tertiam inventurus se-
cundæ fistulæ longitudini octavam diametri tolle,
residuum ejus spatium usque ad plectrum in novem
divide, et nona parte in summitate prætermissa ter-
tiam invenisti. Quartam quesiturus primæ fistulæ
longitudini tertiam diametri adime, reliquum ejus
spatium usque ad plectrum in quatuor divide, et

quarta, et parte ablata quartam cum integro diates-
saron addidisti. Quintam reperturus primæ fistulæ
diametri medietatem disjunge, reliquum ejus usque
ad plectrum spatium in tria divide, et, tertia in sum-
mitate separata, quintam cum diapente aggregasti.
Sextam appositurus secundæ fistulæ longitudini
item medietatem diametri abscede, reliquum ejus
spatium in tres partire, et tertia relicta sextam
subjunxisti. Synemmenon ostensurus quartæ fistulæ
tertiam diametri reseca, residuum ad plectrum spa-
tium in quatuor divide, et quarta parte omisa
synemmenon designasti. Septimam invenies si ter-
tiæ medietatem diametri amputabis, et reliquum
in tres divides, et tertia in summitate rejecta, sep-
timam finalem constituisti. His ita dispositis octa-
vam a prima, nonam a secunda, decimam a tertia,
undecimam a quarta, duodecimam a quinta, deci-
mam tertiam a sexta, inferius synemmenon a supe-
riori synemmenon, decimam quartam a sexta, hoc
modo facillime ordinabis, ut unicuique superiorum
integrum diametrum excipias, et reliquum ejus spa-
tium usque ad plectrum in duas partes divides, ac
superiore declinata, inferiorem, plectro dico conti-
guam, pro octava suscipias.

Nova fistularum mensura quæ remittitur.

Domnus Willelmus prius Emmerammensis Ra-
tissonæ monachus, nunc autem alibi (14) abbas ve-
nerandus fistularum novam exquisivit mensuram
prioris intensionem convertens in remissionem,
quam mecum communicavit. Nam meam dilexit par-
vitatem ultra parvitatæ dignitatem, qui est musicus
primus; modernus videlicet Orpheus et Pythagoras.
Cujus est ista dispositio. Primæ ergo longitudo,
sicut placuit domno Willelmo, usque ad plectrum
hæc est. Grossitudinem autem quæ æqualis est omni-
bus; iste designat circulus.

Primæ igitur fistulæ quantitas in octo dividatur,
eique octava pars cum octava diametri apponatur,
et erit secunda: secundæ item longitudo in octo
partiat, additaque octava cum diametri octava,
erit tertia. Primæ item in tres dividatur, additaque
tertia cum tertia diametri habebis diatessaron in ipsa
quarta peractum. In hac ipsa incipit integer minor

(14) *Hirsauque* scilicet cuius musicam supra dedimus; in qua tamen nihil de hac fistularum men-
sura.

A.	B.	C.	E.	H.	I.	M.	O.
PROS. LAMBAN VIII. CC. XVI. OMENOS.	Hypate hypaton VIII. C. XC. M. ° T.	Parhypate hypaton VII. DCC. LXXVI. ° T.	Lychanos hypaton. VI. D. CCC. XII. ° T.	hypate meson VI. C. XLIIII. ° T.	parhypate meson V. d. CCC. XXX. II. ° T.	lychanos meson. V. C. LXXX. IIII. ° T.	III. d
VIII. CC. XVI. LAMBAN VIII. C. XC. II. ° T.	Hypate hypaton VIII. C. XC. II. ° T.	Parhypate hypaton VII. DCC. LXXVI. ° T.	Lychanos hypaton. VII. CC. XCVI. ° T.	hypate meson VI. C. XL. IIII. ° T.	parhypate meson V. d. CCC. XXX. dI. ° T.	lychanos meson. V. CCCC. LXXX. II. ° T.	III. d
VIII. CC. XVI. LAMBAN VIII. C. XC. VII. ° T.	Hypate hypaton VIII. C. XC. VII. ° T.	Parhypate hypaton VII. DCC. LXXVI. ° T.	Lychanos hypaton. VII. CC. XCVI. ° T.	hypate meson VI. C. XL. IIII. ° T.	parhypate meson V. d. CCC. XXX. dI. ° T.	lychanos meson. V. CCCC. LXXX. II. ° T.	III. d

(A deorsum in sursum lege.)

A.	B.	C.	D.	E.
TRACHORDUM HY	PA	TON.	TETRA CHORDUM	ME S C.
TRACHORDUM GRA.VI			TRACHORDUM FINALE	

III. dC. V III.	III. CC C. LXX. III.	para nete syn nem. III. d CCC. LXX X. VIII.	nete synnemosa. III. CCC C. L. VI.						
	T.	S.	T.						Diatonicum.
Mese ch 4II. dC. VI II.	trile syn nem. III. CC C. LXX. III.	para nete syn nem. III. C. III.	nete synnem. III. CC CC. L. VI.						Chromaticum.
	T. P.	R.	T.						
Mese enar III. dC. VIII	m. trile syn nem. III. CCC. LXX. III. XC. I.	para nete synnem. III. CC CC. L. VI.	nete synnem. III. CCC. L. VI.						Enarmonium.
0	Q. I. Q.	X.	T.	C. C.	Y.	D. D.	FF.	III.	II.
se C. VIII. III. XC. VI.	paramese. III. XC. VI.	trile diez eug. III. d CCC. LXXX. VIII.	para nete diez eug. III. CC CC. L. VI.				trile hyp erb. III. d CCC. XVI.	para nete hyp erb. II. d. XC. II.	nete hyp erb. II. CCC. III.
	T.	T.	T.		A. A.	T.	T.	T.	Diatonicum.
se C. VIII. III. XC. VI.	paramese III. XC. VI.	trile diez eug. III. d CCC. LXX. X. VIII.	para nete diez eug. III. d C. XL. VIII				trile hyp erb. III. d CCC. X. VI.	para nete hyp erb. III. d CCC. XXX. VI.	nete hyp erb. II. CCC. III.
	T.	T. Z. A. A.	T.		A. A.	T.	T.	T.	Chromaticum.
se C. VIII. III. XC. VI.	paramese III. XC. VI.	trile diez eug. III. d CCC. XC. II.	para nete diez eug. III. d CCC. LXXX. VIII.				trile hyp erb. III. d CCC. XC. III.	para nete hyp erb. III. d CCC. XVI.	nete hyp erb. II. CCC. III.
	T.	Q. Q.	T.		Z. A. A.	T.	Q.	T.	Enarmonium.

TETRA CHORDUM DIE ZEUGME

ORDUM SUPERIORUM

TETRA CHORDUM EXCELLENTI

(SEQUITUR TABULA. A deorsum in sinistram sege.)

ordo priorque. Tertia item fistula in octo dividatur, additaque octava cum octava diametri, synemmenon reperitur. Item prima in duo dividatur, additaque medietate diametri, quinta perficitur. Secundæ item longitudo in duo partiatur, additaque medietate cum medietate diametri, sexta peragitur. Tertia similiter in geminas partes dividatur, appositaeque altera cum altera diametri parte, septima producitur. Octava a prima sic invenitur. Prima duplicetur; insuper integrum diametrum apponatur, et octava reperitur. Et sicut per primam inventa est octava, eodem modo omnes subsequentes facillime reperire poteris, tantum si singulis integrum diametrum apposueris.

Aribunculina (15) fistularum mensura, nec in toto remissibilis, nec in toto intensibilis sesquitertia et sesquialtera proportione.

Nos autem in utraque progredientes modo hanc intendendo et abjiciendo, modo illam remittendo et adjiciendo, sequentes in neutram declinamus, quia tonum per octo novemve particulas reperire nolumus. Non sine ratione quidem; quanto enim mensura celerior, tanto et verior est. Alicujus spatii quartam vel tertiam dimidiumve octava vel nona parte quæri certius et velocius pene patet omnibus. Unde sesquitertia sesquialteraque tendere susumque jusumque disposuimus proportione. Primæ fistulæ pars tertia cum tertia diametri sibi addita forinat quartam. Item primæ medietas cum diametri medietate sibi juncta generat quintam. Quinta quarta sui parte cum tertia diametri deposita secundæ staturam proponit. Secunda sui diametricæ medietate præsumpta, sexta est mensura. Sexta quarta sui tertiæque diametri rejecta tertiam constituit. Tertiarum medietas cum diametri medietate sibi superposita, mater est septimæ. Cujus quarta cum diametri tertia detruncata, quod restat, fistulæ synemmenon retinentis longitudinem præstat. Vela sollicitudinis deponamus, quia jam securitatis partem occupamus. Prima duplex cum integro diametro reddit octavam, secunda nonam, tertia decimam, quarta undecimam, synemmenon aliud synemmenon, quinta duodecimam, sexta decimam tertiam, septima decimam quartam: totidem etenim organicis fistulis uti placuit experientia domni Willelmi, qui duobus ordinibus, quatuordecim videlicet fistulis tres adjecit, ut tetrachordum præstrueret, ut competens acumen in minimis, et opportuna gravitas responderet in maximis.

Organicæ dispositionis mensura.

Ex a. suspende primum diatessaron in D.

Ex a. rursus in E. resupinam duc diapente.

Deponas et ab E. passum diatessaron in B.

Rursus in F. de B. memor intendas diapente.

Ex F. depone speciem diatessaron in C.

Intendas a c. contingens G. diapente.

a D. suspendi debet diatessaron in Sy.

Qualiter ipsæ congruenter fiant fistulæ.

Sicut fistulæ ejusdem sunt grossitudinis, ita lami-

nar, de quibus fiant, ejusdem sunt latitudinis. Præsertim juxta domnum Willelmum grossitudinis depinximus circulum. Qui de qua latitudine possit provenire, caute debemus perpendere. Dicit Macrobius de somnio Scipionis: *Omne diametrum cujusque orbis triplicatum cum adjunctione septimæ partis sue mensuram facit circuli.* Hæc sunt verba Macrobi. Unde ejus auctoritatem sequentes præscripti circuli diametrum triplicem, septimamque diametri simul adjungamus: et secundum quantitatem lineæ, quæ inde procedat, omnium laminarum fistulis materiam latitudo fiat. Hæc laminæ in lateralibus extremitatibus attenuantur: præcipue, quæ extremitates cum fabrilis manu eas incurvante convenient, non superponantur sibi, sed osculo tantam collidantur conjunctissimo. Ad cujus osculi commissuram tegendam præparentur laminellæ festucæ tenuitatem et latitudinem habentes, quæ sibi tenacissimo conglutinentur stagno, seu alio, quod lentius distarniusque perseveret, lotario. Postquam autem in lamina adhuc patula cujusque fistulæ longitudo determinetur punctis utrimque in lateribus fixis, linea per transversum de puncto tendat in punctum. Illa linea terminalis sit foramini et ori fistulæ: quod os super ipsam ita excidatur lineam, ut ad medietatem latitudinis fistulæ aperiat. In ipsam quoque lineam plectrum aretissime conglutinetur. A quo plectro subterius oris labrum mediocris festucæ distet latitudine.

De naturali musico et artificiali.

Quamvis nihil ars primo, natura inveniat postremo, ut quidam asserit sapientium, expositum taxen fiet per artem, quod incultum et hirtum naturæ genitricis procedit ab utero. Ars enim ab aretis, quibus constringi conformarique debet, dicitur regulis. Nobis admodum consanguineam et naturalem esse musicam præcipue possumus ex hoc perpendere, quod quique histriones totius musicæ artis expertes quaslibet laicas irreprehensibiliter jubiliant odas, in varia tonorum semitoniorumque positione nihil offendentes, ad finalem chordam legitime recurrentes. Unde quamvis non vere, verisimiliter tamen tractat Plato de animæ genitura, dicens eam compositam musicis proportionibus. Cum enim dupla proportio, sesquitertia, sesquialtera, sesquioctava jocunditatem mentibus intonat, potest a gentilibus credi non incongrue animas ex eisdem proportionibus consistere; cum similitudo sit amica, dissimilitudo odiosa. Nam etiam boni bonos, reprobi diligunt perversos. Sed histriones et cæteri tales musici sunt naturales, non artificiales. Artificialis autem musicus est, qui naturalem omnium specierum diatessaron, diapente, diapason constitutionem intelligit subtiliter: qui dispositionem troporum naturæ pedissequam cognoscit rationabiliter: qui principalium chordarum operationem perpendit efficaciter: qui troporum proprietates, quæ in sex

(15) Ipsius videlicet Aribonis.

chordis consistunt, tenet memoriter. Ipse quoque artis facultate optime sciat legitima comprobare, vitiosa quælibet emendare, irreprehensibiles per semetipsum cantilenas excogitare.

De musicæ artis moralitate.

Ethicam, id est, moralem esse musicam quivis ex hoc potest percipere, quod, ut supra dictum, sua confert beneficia sine artis perceptione. Unde ejus usus arte possessus tanto nobis stabilior et perseverantior quanto ipsa nobis est naturalior, ut diturnius argento inhæret aurum quam cupro. Moralis esse penitus ostenditur, cum omnis sexus, omnis ætas in illa delectatur. Nec solum humanæ, sed etiam ferinæ suam jocunditatem communicat naturæ. Percepimus quippe autentica, venatores foliis recinentes capreas aliasque feras ad se pellexisse; patetque non penitus fabulosum esse, Orpheum lyra Plutonium placasse, cum legamus Davidem dæmoniacam Saulis feritatem citharizando mitigasse. Nonne modulator Arion mortis evasit periculum, excutiens se super unum ad melodiam suam confluentium delphinorum? Musicæ moralitatem etiam Plato demonstrat dicens: *Animorum item placiditatem constituebamus in delinientia et affabilitate musicæ.* Merito dicit Plato placiditatem animorum esse in musica, cum nulla inquietudo cum assidua musicæ conversetur delectatione. Est tamen, ut legimus, quidam expertus, et in illa hoc satis esse ratum, nihil omni parte beatum: qui quosdam modos infirmiores, quosdam etiam sensit saniores, quem Phrygius ad quemdam thalamum traduxit, hypophrygiusque pœnitentem reduxit. Nos quoque scimus quasdam species, et diatessaron et diapente allis esse pulchriores, ut prima et quarta, secundæ et tertiæ superant consonantiam. Prima et quarta semitonium habent in medio, ideo mellus resonant. Secunda et tertia semitonium habent, hæc in principio, illa in fine, et ideo surdus sonant. Sed in diatessaron speciebus tolerabilis est diversitas, in quibus ditonus sequitur semitonium, ut in secunda; vel præcedit semitonium, ut in tertia. In diapente autem secunda et tertia specie intolerabilis conturbavit nos tritonus: quem propter inconsonantiam cantionum possumus alterum nominare Coridonem; sed tamen est obsequio cantilenæ nonnunquam necessarius, sicut rusticus Coridon dominorum sumptibus.

De opportunitate modulandi.

Duplex est jubilandi dulcedo, si ita proportionaliter conferantur neumæ distinctionesque, sicut ipsæ monarchordi voces dispositæ, sicut domnus Guido docet (16), musicus quidem tempore novissimus, utilitate primus, cujus merito alios ejusdem artis præceptores ita comparamus, ut mutas vocalibus, cujus hæc sunt verba: « Ac summopere caveatur talis neumarum distributio, ut cum neumæ ejusdem soni repercussione, tum duarum aut plurium con-

nextione fiant, semper tamen aut in numero vocum, aut in ratione tonorum neumæ alterutrum conferantur atque respondeant: nunc æque æquis, nunc duplæ, vel triplæ simplicibus, atque alias collatione sesquialtera vel sequitertia. Item ut more versuum distinctiones æquales sint, et aliquoties eadem repetitæ, aut aliqua vel parva mutatione variatæ, et cum perpulchre fuerint duplicatæ habentes partes, non nimis diversas, et quæ aliquoties eadem transformantur per modos, aut similes intensæ et remissæ inveniuntur. Item ut reciprocata neuma eadem via redeat qua venerat, ac per eadem vestigia recurrat. Item ut qualem habitum vel lineam una facit saliendo ab acutis, talem altera inclinata e regione opponat respondendo a gravibus. Item aliquando una syllaba unam vel plures habeat neumas, allruando una neuma plures dividatur in syllabas. »

Quoniam quidem domnus Guido has præceptiones suas sine exemplis reliquit, quia eas, ut sunt manifestas, credidit, nos eas valde simplicibus pro nostro captu exponemus. Neumæ nempe unius soni sunt repercussione, cum simplices sunt, id est vel una virgula, vel una jacens, vel cum duplices aut triplices in ejusdem sunt soni repercussione, tum duorum aut plurium connexionem fiant. Duorum aut plurium sonorum connexionem sunt omnes neumæ, exceptis præscriptis. *Duæ tribus... tres tribus...* et aliæ de amplioribus, quas modo præterimus. Semper tamen aut in numero vocum, aut in ratione tonorum alterutrum conferantur, nunc æquæ æquis. *Æquæ æquis* conferuntur, cum simplices simplicibus, duplices duplicibus, triplices triplicibus opponuntur. Et hoc aut in numero vocum, ut in æquis duæ duabus, tres tribus conferantur. In duplis duæ uni, quatuor duabus, triplæ simplis, aut in ratione tonorum. Tenor dicitur mora vocis, qui in æquis est, si quatuor vocibus duæ comparantur, et quantum sit numerus duarum minor, tantum earum mora sit major. Unde in antiquioribus antiphonariis utrisque c. t. m. reperimus persæpe, quæ celeritatem, tarditatem, mediocritatem innuunt. Antiquitus fuit magna circumscriptio non solum cantus inventoribus, sed etiam ipsis cantoribus, ut quilibet proportionaliter et inveniunt et canerent. Quæ consideratio jam dudum oblit, imo sepulta est. Nunc tantum sufficit ut aliquid dulcisonum comminiscamur, non attendentes dulciorem collationis jubilationem. Item ut more versuum distinctiones æquales sint. Sicut in bene procuratis cantibus invenimus, quos metricos dicere possumus, ut:

II.

Non vos relinquam orphanos, alla. Vado et veniam

III.

ad vos, alla, et gaudebit cor vestrum, alla.

Talis consideratio similis est rhetorico colori, qui compar dicitur, qui constat fere ex pari numero syllabarum. Hoc non de murmuratione nostra fiet, dicit Tullius, nam id puerile est, sed tantum afferet usus, et Et

(16) Vide Patrologiæ tom. CXLII

aliquotiens eadem repetitæ, vel parva mutatione variatæ, & diversitatem neumarum ostendit, quia similitudo mater est societatis, ut Tullius dicit. Exemplum sit istud (17): *In Jerusalem....*

« Eadem repetitæ vel parva mutatione variatæ. » *Pater resuscitat m. m. c. d. Fluxum S. c. et satiavit de panibus quinque-millia.* « Et cum perpulcre fuerint duplicatæ, » quasi exegesis est et expositio priorum, tamquam si diceret; Eadem sint repetitæ, sed tunc cum perpuleræ fuerint. « Et quæ aliquotiens eadem transformantur per modos, » ut *Festum nunc c. semitonius est utrimque, sed diversi modi qualitatisque similis intensæ et remissæ, ut qui cogitaverunt.* « Item ut reciprocatæ neuma eadem via redeat qua venerat » ut *sydera mariu continens arva.* « Item ut qualem habitum vel lineam una facit saliendo ab acutis, talem altera inclinata e regione opponat respondendo a gravibus, ut: *O admirabile.* « Item aliquando una syllaba unam vel plures habeat neumas, » ut *laudes Deo*; « aliquando una neuma plures dividatur in syllabas, » ut *Christi pugna.*

Dicit item dominus Guido: (18) Motus motui tum erit præpositus, i. e. in superioribus positus: tum appositus, i. e. cum in eandem vocem unius finis erit, alteriusque principium; tum interpositus, i. e. quando unus modus infra alium positus et minus est gravis, et minus acutus; tum commixtus, id est, partim interpositus, partimque suppositus. « Quorum exempla sicut priorum, ne simplicitas laboret aliquorum, proponemus. Motus motui erit præpositus, ut: *Clarum decus*; appositus, ut: *Ecce ego m, v.* interpositus, ut: *Nascetur nobis p. et vocabitur,* Commixtus, ut: *A dextris Patris qui s. s. m. n. s.*

De opportunitate motus, qui dicitur præpositus, et quod tantum sit ascensionis.

Præpositus erit opportunior, si prior surgat per tonum, et intermisso semitonio præpositus iterum surgat per tonum, quia ita ambo in diapente constant, ut: *Clarum decus*; aut per ditonum tendens præpositus ad principium prioris per diapente resultet; quia considerationem proportionis, i. e. collationis habere debemus in illis. Unde præpositus per diatessaron et diapente non est formandus. Si autem prior surgat per semitonium interposito tono, præpositus scandat per tonum, ut ita principium ejus et finis ad principium prioris per diatessaron et diapente, ad finem autem ejus per tonum ditonumque resultet: aliis modis minus erit commode, cum proportionis commoditasque et concinentia non

A consideratur. Idem quoque motus tantum fit ascensione.

De commoditate appositæ, et quod tam ascendendo quam descendendo fit.

Appositus ut ascensioni, ita est obnoxius et descensionis, ut *Ecce ego m. Et dicent gloria tibi, Dne.* Item intensus: *Benedic D.* qui motus honestior erit, si in proto ita fiat intensio: ut si prior surgat per tonum, appositus ascendat, aut per semitonium trocheicum, i. e. cujus longum toni spatium breve semitonii præcedit: quia semitonius est quidam trocheus, i. e. ex longo et brevi; quidam iambicus et brevi, et velut D. E. F. G. Ditonus uniformis est tantum spondeicus, aut per diatessaron seu diapente, sed diatessaronice melius ascendit appositus, quia ejus principium et finis proportionaliter conferretur principio et fini præcedentis, finis principio et fini per diatessaron et diapente, principium fini per tonum. Sed diapenticus appositus tantum per finem fini præcedentis respondet per diapente, aut si prior surgit per trocheum, semitonium habet... (19) Sed hæc apertius se præsentibus offerent colloquendo, quam absentibus scribendo. Quod nobis invidet commodum detestabilis intercapedo locorum; in sola enim ultima parte hoc argumentum reliquimus, ut melius suo tetrardo conveniens redderemus. Recordari debetis, dne mihi dilectissime, venerabilem Guidonem dixisse. Has itaque V. vocales sumamus. Forsitan enim tantum tribuant concordie verbis, quantum concinentie præstabunt et neumis. Supponantur C itaque litteris monochordi, et quia V. tantum sunt, tandiu repetantur, donec unicuique sono sua describatur vocalis, et ad istum dirigent modum.

	a	b	c	d	e	f	g
r	A	B	C	D	E	F	G
a	e	i	o	u	a	e	i
o	u	a	e	i	o	u	a
e	i	o	u	a	e	i	o
i	o	u	a	e	i	o	u
e	i	o	u	a	e	i	o
o	u	a	e	i	o	u	a
e	i	o	u	a	e	i	o

Et quibusdam interpositis subjungit: sed ne gravis tibi imponatur necessitas, quod ad hunc modum vir cuilibet symphonie V. accedant voces, et ipsas transgredi sæpe ad votum non sufficiat, ut tibi paulo liberius liceat evagari alio, item versum subjunge vocalium. Sed ita sit diversus, ut a tertio loco prioris incipiat hoc modo: *Ecce quomodo moritur.* Omnes syllabæ contra suum vocalem sunt positæ excepta *hau*, quæ est in *hauriat*, ultima videlicet hujus versus parte, quia *hau* syllabæ sunt, h. et u. et e. et musicus causam tradidit, cur ita mutaverit, quia convenientius sonat *hau* in F. quam in G. quæ tetrardi finalis debet esse (20).

a i i E ————— vi
 b e c D E ————— net - sum - ven
 o a c C ————— ror - so - fo - do - con - va
 i o a N ————— li - in - ni
 e i o a N ————— fre - nans - temperet ne - lis - hor - in - gat - ta - rial
 e i o a N ————— re ————— hau

(17) Hæc cum notulis antiquis, sequentia sunt antiphonarum initia.
 (18) Vid. ubi supra.

(19) Sequentia omnia abrupta, nec cum præcedentibus coherent.
 (20) Vide tabellam in Guidone.

Aribonis sententia.

Quamvis autem duo semper toni in una sint littera vel voce, tamen multo melius et frequentius conveniunt singulis neumis ac sonis, formulis toni, secundi, quarti, sexti, et octavi. Nam formulæ primi, tertii, quinti, septimi non conveniunt, nisi cum cantus descendit ab alto, et in gravem devenerit finem.

Alia sententia utiliter explanata.

Quamvis cantus sit autenticus, tamen plures ejus neumæ et soni versantur in V. ejus chordis, quæ communes sunt autentis et plagalibus, quam versibus, quæ autentis separatim deputantur; ideoque sapius et melius formulis plagalium etiam neumæ autenticorum conveniunt, in quibus sæpius morantur

A in antiphonis: *Eccæ nomen D.* quamvis sit autentica, plures tamen ejus neumæ possunt plagales videri quam autenticæ, ut puta: *Eccæ, et nomen, et Dni, et de longinquo, ac et claritas, et ejus, et replet, et orbem, et terrarum* sunt plagales, ut pote spatio plagalium currentes; sola *venit* est autentica, omnes tamen ejus neumæ plagales sunt dicendæ, quia a finalis quinta non transcendit chordam: sic in pluribus eadem ratio est habenda, de quibus modo non est dicendum per singula. Quando autem a finali chorda disipente transcendunt, et sextam, septimam, octavam tangunt melodiæ, tunc autenticorum formulis, quæ alte extenduntur, conveniunt. Et hæc est, quod dicit nisi cum cantus alto descendit et in g. d. f.

Explicit Musica Aribonis.

AN DOMINI MICHII

HENRICUS CLERICUS POMPOSIANUS

MONITUM IN OPUSCULUM SUBSEQUENS

(MONTFAUCON, *Diarium Italicum*, p. 80)

... Pomposam monasterium, olim per amplam sanctitatisque fama insignitum, vidimus, jam desertum. Id undecimo sæculo, Guidonis abbatis opera, cum primis frequentatum, post accessu principum et magnatum, qui isthæ asceticæ vitæ tirocinia Guidone magistro posuere, egregie nobilitatum est. Hujus Guidonis mentio habetur in præfatione V. cl. Mabillonii ad sæculi sexti Benedictini partem priorem. Ejus obitus in annum cadit 1046. Fertur autem in primis qui spontaneam flagellationem invexerunt, ejusque Vita legitur ibid. p. 509. Sub hæc, eodem item sæculo, curante Hieronymi abbate, codicibus bene multis instructum fuit; adeo ut aliis per Italiam bibliothecis, ne Romana quidem excepta, Pomposianam præcellere testificetur Henricus clericus in epistola ad Stephanum quemdam, subnexo bibliothecæ ejusdem catalogo: quæ jubet animus hic attexere, ut compertum lectori sit quantæ molis tunc fuerit numerosas parare bibliothecas; quando ista, quæ aliis prædabatur, ne mediocribus quidem nostri ævi conferri valet. Epistolam autem et catalogum ex Mutinensi serenissimi ducis bibliotheca prodeunt, mihiq; ab amicissimo viro Julio Fontano card. imperiali bibliothecario, ut nondum publici juris facta, oblata isthæ Romæ sunt.

Ex his quæ de Tito Livio notat Henricus col. 1355 jam ævo suo amissas et deploratas tanti scriptoris Decades bene multas indicat, tametsi non sic accurate rem teneat. Ignorat quippe memo ex Decadibus 14, sive ex libris 140, aut, ut alii, 142, solos superesse 35, ac proinde amissos totos 107. De Trogo Pompeio cum agit, cavensis putes ipsum Trogum integrum hac in bibliotheca existisse, qui jam a multis retro sæculis extinctus erat. Verum de Justino intelligas epitomes auctore; qua epitome Justinus Trogum nobilissimum scriptorem confodit ac de medio sustulit; periude atque Livius magna sui parte perit Floro et Argumentorum auctore perniciem inferentibus. Editis quippe compendii auctores primi, valere jussi, paulatim incuria vel funditus interierunt, vel mutilati magna sui parte sunt

EPISTOLA HENRICI CLERICI AD STEPHANUM

STEPHANO philosophiæ fonte decenter imbuto, BENEDICTUS clericus cælestis sapientiæ illustrationem.

Audita fama venerabilis Hieronymi Pomposiani abbatis, se jugiter exercitantis, quidquid commode orbe illustrato in divina pagina usquam reperiri po-

test tuo indesinenter subscribi libello, et numerum nosse eorum quos Deo inspirante ex suo tempore gessit [congessit] librorum, quidve in his adeo studuit, ut cætera pene neglegeret (sic), te vehementer cupere fateris. Quod prout potero, rerum dulcissime, in harum cujuscumque modi serie litterarum,